ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 85 (1722) | Аўторак, 23 кастрычніка 1962 года | Цана 4 кап.

ДЗЕЯЧЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА! ЗМАГАЙЦЕСЯ ЗА ВЫСОКУЮ ІДЭЙНАСЦЬ ТВОРАЎ І МАСТАЦКАЕ МАЙСТЭРСТВА, ЗА ЦЕСНУЮ СУВЯЗЬ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА З ЖЫЦЦЁМ НАРОДА!

З Заклікаў ЦК КПСС да 45-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Пісьменнік і час

ЗРОБІМ ТРАДЫЦЫЯЙ ПОШУКІ

Велічныя змены адбываюцца ў нашым грамадстве. XX і XXII з'езды партыі адзначылі духоўны клімат нашага жыцця, стварылі дасканалую і прыязную атмасферу для росквіту творчых сіл народа. Новыя перспектывы, новыя далягляды адкрыліся і перад савецкай літаратурай. Вернасць праўдзе жыцця, засяроджаная ўвага да чалавека, высокая грамадзянская адказнасць за ўсё, што робіцца ў свеце,—гэта сёння яшчэ ў большай ступені вызначае яе характар. Па-новаму раскрываюцца таленты многіх нашых сталых майстроў слова. Усё больш упэўнена заяўляюць пра сябе маладыя пісьменнікі.

Відавочна, наспела неабходнасць шырокай гаворкі пра сённяшні дзень нашай літаратуры, пра тыя працэсы, якія ў ёй адбываюцца, пра тыя праблемы, якія перад ёй узнікаюць.

Як лепш увасобіць у творах наш складаны час? Наколькі адпавядае сёлданы герой літаратуры інтэлектуальнаму ўзроўню нашага сучасніка? Ці ўплыў на культуру мастацкага мыслення робяць апошнія дасягненні навукі? У чым сапраўднае наватарства пісьменніка? Як ставіцца да творчых традыцый класікі? Якія выяўленчыя сродкі, якой мастацкай формы вымагае сучаснасць? Які кірунак пошукаў маладых і наколькі плённыя гэтыя пошукі для заўтрашняга дня мастацтва?

Пытанні, пытанні...

Яны ўзнікаюць у кожнага, хто сочыць за нашай літаратурай, каго хвалюе яе лёс. Спадзяёмся, што найбольш важныя з іх будуць закрануты і абмеркаваны ў ходзе дыскусіі, размовы, якую мы пачынаем сёння артыкулам пісьменніка Міхася Стральцова.

Запрашаем прыняць актыўны ўдзел у гэтай размове празаікаў, паэтаў, драматургаў, крытыкаў, літаратуразнаўцаў, майстроў мастацтва, чытачоў, усіх, хто любіць нашу літаратуру.

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

Я НЕ ЗРАБЛЮ нікага адкрыцця, калі скажу, што ў наш час небывала па размаху ўзаемапранікненне розных ведаў, навук і з'яў мастацтва. Фізіка пранікае ў хімію і наадварот, фізіка выходзіць у космас, і вось мы ведаем новую навуку — астрафізіку. Кібернетыка—гэтае сапраўднае цуда дваццатага стагоддзя—прапаноўвае свае паслугі літаратуры і ўсім навукам. Кінематограф «збірае мёд» аж з некалькіх кветак мастацтва: літаратуры, музыкі, жывапісу, тэатра. На нашых вачах нараджаецца тэлемастацтва—адно з самых сінтэтычных па сваёй прыродзе.

Сёння, як ніколі, зайздросціш пісьменніку Антону Чэхаву, які быў яшчэ і ўрачом, і дакараеш сябе за тое, што ў школе пагардліва глядзеў на нейкую там фізіку ці хімію. І вось цяпер, бывае, «фізікі» фанабэрліва глядзяць на «лірыкаў». І міжволі ўспомніш прачытаныя недзе і некалі радкі:

Во времена минувшие поэты,
Озноб себе лишь видя в любви,
В плащи широкополые одеты,
Ходили, вниз кудри теребя.

І усё ж не будзем шкадаваць аб тым «залатым» часе. Сёння цяжка нават уявіць такога паэта — трохі «не от мира сего», які, ці становіцца ў позу прарока і нікому, акрамя яго аднаго, не дадзена бачыцца адзін на адзін з адвечна прыгожым, «божаственным». Паэт змяніўся разам з часам. І усё-такі «фізікі» наракаюць на «лірыкаў». І нават «лірык» Леанід Ляонаў прызнаецца: «Фізікі пайшлі далей, чым мы, яны ўжо навучыліся абмацваць амаль не існуючыя для нас, грэшных, рэчы, якія звычайнымі пласкагубцамі проста не возьмеш. Яны пальцамі розуму даўно асвойваюць нейкія мю-мезоны, што стаяць на гарызонце будучых ведаў, а мы часам нават не можам скампанаваць, як след прычасаць праставалосую, у дзесяці паўнаважкіх тамах «хроніку-эпопію».

Дык што,—можа «крызіс» лірыкі? У пэўным сэнсе так. Крызіс старых уяўленняў аб літаратуры.

Давайце зноў звернемся да навукі, дзе даўно ўжо шукаюць чацвёртае і пятае вымярэнне з'яў. Эўклідаву геаметрыю змяніла геаметрыя Лабачэўскага, тэорыя Эйнштэйна спрачаецца з класічнай фізікай, біёлагі істотна ўдакладняюць вучэнне Паўлава, новы матэрыял, новыя канструкцыі робяць пераварот у архітэктуры, і нават у шахматах стары пазіцыйны стыль адступае перад стылем камбінацыйным. Адбываецца, па-сутнасці, распад старых, «класічных» форм і сінтэз нечага якасна новага.

Ну, а ў літаратуры? Ці знойдзены тут гэтыя чацвёртыя і пятыя вымярэнні?

Мы неяк баімся прызнаць, што эпоха вялікага сінтэзу, хоць ускосна, закранае і нас, што мы прысутнічаем пры нараджэнні нейкіх новых элементаў літаратурнай формы, якія дыктуе новы змест жыцця і новая чалавечая свядомасць, і што, нарэшце, спрэчкі паміж «наватарамі» і «традыцыяналістамі» маюць пад сабой нейкую рэальную глебу.

«Пушкін і Купала пісалі няблага, — кажуць звычайна людзям, чуйным да ўсяго новага ў літаратуры.— Чаго вы хочаце? Наследуйце традыцыям, развівайце іх». Развіццё традыцый? Гэта добра, гэта і ёсць, урэшце, наватарства, калі разумець развіццё традыцый як практычна мастацкае адмаўленне іх. Але для тых, хто разумее наватарства неяк інакш, тут і пачынаецца загваздка. Якое ж гэта развіццё, абурэцца яны, калі у вас і верш не купалаўскі, і рытміка не коласаўская, і тэмы не іхнія? Між тым, у літаратуры нічога не паўтараецца. «Іліяду» і «Адысею» нельга напісаць у эпоху машын і друкарскага станка, як трапна сказаў яшчэ Маркс, і гэта тычыцца не толькі ж канкрэтнае выказванне, але і ўжо метафара. А вось што пісаў Хэмінгуэй, закранаючы праблему, якая цікавіць зараз нас: «... новы класік не бывае падобны на папярэднікаў. Ён можа красці ў кожнага, хто лепшы за яго, і ў класікаў. Некаторыя пісьменнікі нарадзіліся толькі затым, каб дапамагчы іншаму напісаць адну-адзіную фразу». І далей: «Але браць у папярэдніх класікаў, запазычваць у іх—нельга».

СУЧАСНЫ стыль... Усе размовы і спрэчкі пра яго, пра наватарства будуць беспрыплённымі і пустымі, калі мы праблему наватарства не паставім у цесную залежнасць ад часу, у які жывём, ад таго новага светаадчування, ад той новай свядомасці, што нараджаюцца сёння ў нас. І калі мы гаворым пра наватарства, не будзем весці строга навукова, калі не прасочым развіццё паэтыкі і літаратуры на працягу многіх год.

Герман Цітоў за суткі абляцеў семнаццаць разоў вакол Зямлі і на семнаццаць сутак апярэдзіў час. У псіхалагічным сэнсе гэта стала вопытам не толькі аднаго Цітова, але і вопытам мільёнаў. Сёння наша думка «абцякае» зямлю ў семнаццаць разоў хутчэй, чым дагэтуль. Зямля, вельмі даступная і, аказваецца, не такая ўжо і вялікая, памяншаецца на нашых вачах, кажучы фігуральна, да памераў футбольнага мяча. Мы інакш думаем, як учора, іншыя, чым учора, рэчы, машыны, канструкцыі акружаюць нас, мы прывыклі да іншых хуткасцей — і ўсё гэта, вядома, не можа не ўплываць на светаадчуванне чалавека, а значыць і на стыль і змест літаратуры.

Ага, скажа здагадлівы чытач, чулі ўжо. Значыцца—кароткая фраза, так званы лаканізм. А мне хочацца сказаць яму пачакай, дарагі чытач, не трэба спяшацца...

Кароткая фраза—гэта не сур'ёзна. Гэта — шаблон. І да сапраўднай літаратуры гэта adносін не мае. Рытм часу і кароткая фраза... Перадаць гэты рытм—калі ласка, яго нават абавязкова трэба перадаць. Толькі вось бяда: адной кароткай фразай яго не перадасі.

Мне здаецца, размовы аб кароткай фразе нарадзіліся ад нежадання зразумець само паняцце лаканічнасці, якое высоўваецца як адзнака сучаснага стылю прыхільнікамі наватарства. Лаканізм—паняцце ёмкасці зместу, а потым ужо—формы (форма, як вядома, не абыякавая да зместу). Не трэба быць вялікім тэарэтыкам, каб зразумець, што лаканізм—мэта літаратуры. І калі звязваць яго з вопытам сучаснага жыцця, дык выводзіць яго трэба не з хуткасці, не з рытмаў, а з небывала высокай ступені пазнання сучасным чалавекам навакольнага жыцця, з'яў, рэчаў. З пазнаннем у літаратуру прыходзіць канкрэтызацыя бачання і заадно адбор непаўторна характэрнага. Пушкіну, напрыклад, было дастаткова сказаць пра восень: «Октябрь уж наступил, уж роща отряхает последние листы с нагих своих ветвей» і г. д. Або пра зіму: «Зима! Крестьянин, торжествуя, на дровнях обновляет путь...» Тут ёсць характэрнае, самае агульнае, тое, што часта паўтараецца, але гэта яшчэ не **непаўторна характэрнае.** А ўжо Фету, скажам, недастаткова напісаць проста «уж роща отряхает последние листы». Ён скажа **якія** яны, нават, **як яны падаюць.** Чэхаўская парада, як напісаць месячную ноч, звязана з тым жа вычарпальным, да драбніц, веданнем прадмета, з'явы. І таму з'ява яго не цікавіць уся: рыльца ад бутэлькі, што блішчыць пад месяцам,—і вось вам ноч. Тут ужо пісьменнік звяртаецца і да чытача—да яго вопыту, ведаў, фантазіі. І тут нараджаецца падтэкст, як вынік лаканізму. Падтэкст — не самастойнае адкрыццё сучаснай літаратуры, але гэта яе адна з самых моцных і, калі хочаце, абавязковых якасцей.

А рытмы, хуткасці... Яны таксама маюць значэнне.

З усё большым пазнаннем чалавекам навакольнага, усё большымі «хуткасцямі» яго ўспрыняцця звязана, мне здаецца, яшчэ адна якасць лепшых твораў сучаснай літаратуры— смеласць метафары, яе эмацыянальная выразнасць, асацыятыўнасць мыслення.

Ю. Олеша неяк захапляўся пушкінскімі радкамі:

Когда сюда, на этот **гордый** гроб,
Придёте **кудри наклонять и плакать,** —

лічачы іх неўласцівымі паэзіі пушкінскай пары, самому Пушкіну, бачачы ў іх адкрыццё генія, які як бы даў правобраз будучай паэзіі. І сапраўды, у гэтых радках больш адчуваецца Блок, чым Пушкін: зрокавае ўспрыняцце незвычайна цесна зліта з эмацыянальным, і якая дынаміка, якая экспрэсія! І які кінематаграфічны буйны план—«кудри наклонять»!

Асацыятыўнасць у літаратурным плане— гэта росквіт метафары, гэта ўменне эмацыянальна збліжаць часам нават самыя разнародныя з'явы, рэчы і, што важна, не толькі на знешнім падабенстве (самая простая метафара), але, адначасова, на падабенстве ўнутраным, «мысліцельным». Тут выяўляецца і здольнасць сучаснага чалавека свабодна, надзвычай інтэнсіўна «обозревать миры», дасканаласць яго ведаў аб навакольным, якая дае імгненна прадметны «злепак» рэчы па эмацыянальным напамінку аб ёй (напрыклад, па паху мы лёгка ўявім знаёмую рэч).

Сучасны стыль, сучасная літаратура... Трэба толькі быць чуйным да пошукаў лепшых сучасных пісьменнікаў, каб адчуць — сучасны стыль існуе. Яго элементы ёсць у творчасці Хэмінгуэя і Ляонава, Сент-Экзюпеpы і Бёля, Аксёнава і Вазнясенскага, Бондарава і Быкава, Брыля і Навуменкі. Ёсць лаканізм, ёсць падтэкст, асацыятыўнасць мыслення. І вялікі інтэлектуалізм у поглядзе на жыццё, вялікая філасафічнасць. У час небывалых тэмпаў тэхнічнага прагрэсу, у час грандыёзных па ірoніі парадоксаў: найвялікшая заваёва чалавечага розуму—расчапленне атамнага ядра пагражае сёння таму ж чалавеку атамнай смерцю, у час вялікага сацыяльнага, ідэалагічнага супрацьстаяння—у наш час нельга не думаць. Пра лёс чалавека і пра лёс планеты. Роздум, філасафічнасць, інтэлектуалізм—гэта трэба сучаснай літаратуры. Між іншым, цікавы факт: статысты сведчаць, што з пісьменнікаў-класікаў сёння самыя папулярныя ў свеце пісьменнікі думкі—Дастаеўскі і Талстой.

Будзем жа думаць, хвалявацца, сцвярджаць і адмаўляць. Будзем змагацца за сапраўды сучасную літаратуру і сапраўды сучасны стыль. І не трэба апашляць яго ні выдумкамі аб кароткай фразе, ні неразумнай кананізацыяй пошукаў якога-небудзь асобнага пісьменніка. Кананізуем лепш пошукі наогул!

ЗДАВАЛАСЯ Б, усё проста: зразумей свой час, асаблівасці, якія дыктуе ён літаратуры — і пішы. Але на самой справе ўсё не так проста. Літаратура асвойвае жыццё праз пэўную мастацкую форму, і не кожная форма памагае пісьменніку. Старая форма, традыцыйнасць у падыходзе да з'яў жыцця перашкаджаюць, замінаюць яму.

У нашай гаворцы пра літаратуру (і ў друку, і на сходах) мы, відаць, зачаста садзімся на гэткага «ружовага канька». Заклікаем пісаць творы, вартыя нашага часу, гаворым: пішыце пра сучасніка, паглядзіце, які духоўна багаты, які цікавы, які прыгожы сваімі парываннямі ён—той, хто побач з намі, з кім мы сустракаемся штодзень. Чаго вы марудзіце? Садзіцеся за стол і пішыце. Так гавораць крытыкі, так гавораць і самі пісьменнікі. Аднак твораў,— глыбокіх, адзначаных своеасаблівасцю светаўспрымання сучаснага чалавека, складанасцю яго роздуму над жыццём, твораў, на якіх бы ляжаў адбітак сучасных пошукаў у літаратуры,—такіх твораў з'яўляецца да крыўднага мала. Гэта бачаць пісьменнікі і крытыкі. І тады зноў пачынаюцца заклікі.

А ці не лепш спакойна разабрацца, у чым прычына? Вінаваты талент пісьменніка, дрэннае веданне жыцця, слабасць нашай крытыкі? Бясспрэчна, і гэта таксама прычыны. Але ёсць, здаецца, і прычына іншая, і яна — усё тая ж традыцыйнасць мыслення, эпігонскае наследаванне класіцы, якое не дае магчымасці стаць у літаратуры ўпоравень з векам. Традыцыйнасць — хвароба вельмі адчувальная ў нас — і ў прозе, і ў крытыцы. І ў значнай ступені яна абумоўлена спецыфікай развіцця нашай літаратуры.

Калі Купала і Колас заявілі аб праве беларусаў «людзьмі звацца», у нашых рускіх суседзяў былі ўжо Чэхаў і Горкі, Бунін і Блок. І аддзяляла іх ад Пушкіна, значэнне якога для рускай літаратуры было прыкладна такое, як Купалы і Коласа для нашай, аж цэлае стагоддзе. Дыстанцыя вялізнага памеру!

Нашай літаратуры трэба было прайсці гэтую дыстанцыю за некалькі дзесяцігоддзяў, адначасова вырашаючы тыя надзвычай складаныя задачы, якія ставіла перад ёй новая, паслякастрычніцкая рэчаіснасць. Час патрабаваў ад нашай літаратуры вялікага подзвігу—яна зрабіла яго. Але ў вялікім наступленні іншы раз здараецца так, што авангард адрываецца ад войска, і тады трэба падцягваць тылы. Так і ў літаратуры.

Пра традыцыйнасць мне давядзецца гаварыць на матэрыяле прозы — на матэрыяле, найбольш блізкім мне.

Проза наша, як і паэзія, вырасла з фальклору: з якою прагаю, з якою асалодаю піла яна з гэтай сапраўды жыватворчай крыніцы! Але давайце ўспомнім. Ужо Багдановіч з'едліва смяяўся з паэтаў, што хваліліся падабенствам сваіх вершаў з песняй народнай. Багдановіча адно падабенства не задавальняла. Ён разумеў, што прафесіянальнай літаратуры патрэбны не дакладныя копіі з фальклору, а творы, адзначаныя ўласнай паэтыкай, адметнымі мастацкімі сродкамі. Той жа Багдановіч пісаў, маючы на ўвазе выкарыстанне фальклору, што адны жабракі могуць праз усё жыццё толькі браць.

Не, наша проза не толькі брала, яна і давала!

Паэтыка яе, гарызонты, «геаграфія» з часоў, скажам, першых апавяданняў Коласа непараўнальна змяніліся. Іншымі сталі прыёмы, мастацкі аналіз, іншай стала мова. Я не баюся сказаць, што, напрыклад, К. Чорны ў многім пайшоў далей за Я. Коласа і што такія таленавітыя сучасныя празаікі, як Я. Брыль, І. Мележ, А. Кулакоўскі, І. Навуменка і іншыя, далёка пасунулі наперад развіццё беларускай прозы. У гэтым няма нічога дзіўнага. Добра вядомы факт, калі вялікі Талстой зайздросціў новым прыёмам пісьма Чэхава.

ПОСПЕХІ нашай прозы відавочныя, бясспрэчныя. Тым больш відаць на іх фоне недахопы. Не можа, напрыклад, не турбаваць тое, калі ў адзін час з псіхалагічна глыбокім, аналітычным па стылю, сучасным па думках і мове раманам І. Мележа «Людзі

(Заканчэнне на 2-й стар.).

БІБЛІЯТЭЦЫ НАДАДЗЕНА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

Грамадская бібліятэка № 5 лічыцца адной з лепшых у Магілёве. Выдатных поспехаў дамаглася яна па прапагандзе кнігі сярод насельніцтва. У бібліятэцы звыш 30 тысяч тамоў кніг, дзесяткі розных газет і часопісаў. Звыш чатырох тысяч пастаянных чытачоў карыстаюцца паслугамі бібліятэкі. Вабіць выгляд гэтай культасветустановы. Тут шмат цікавых стэндаў, выставак, альбомаў. Часта праводзяцца літаратурныя вечары. Да кніжных паліц адкрыты свабодны доступ.

Наведвальнікі бібліятэкі ахвотна бяруць творы рускіх пісьменнікаў. Любімымі для многіх чытачоў з'яўляюцца творы беларускіх класікаў — Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Нядаўна бібліятэцы № 5 нададзена імя Янкі Купалы.

В. КАТЛЯРЭНКА.

СЯБРОЎСКАЯ СУСТРЭЧА

У Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбылася сутрэча артыстаў амерыканскага хору і аркестра пад кіраўніцтвам Роберта Шоу з членамі музычнай секцыі Беларускага таварыства дружбы.

Намеснік старшыні Беларускага таварыства дружбы В. Чарняўская расказала гасцям пра культурныя сувязі Беларусі з замежнымі краінамі.

Народны артыст СССР Р. Шырма, кампазітар Ул. Алоўнікаў, мастацкі кіраўнік хору Беларускага радыё і тэлебачання А. Зелянкова, галоўны хармайстар Тэатра оперы і балета А. Кагадзееў адказалі на пытанні амерыканскіх артыстаў.

Гасцям былі падараваны сувеніры — альбом грампласцінак з запісам беларускай музыкі і буклет «Мінск». У сваю чаргу, госці паднеслі Беларускаму таварыству грампласцінкі з запісам сваіх канцэртаў.

Наш фотакарэспандэнт зрабіў гэты здымак, калі мастакі Г. Вашчанка і Ул. Стальмашонак у новапабудаванай частцы Мінскага Палаца піянераў канчалі работу над клееным вітражом на тэму «Космас», які зроблен упершыню ў Беларусі. Яны таксама выканалі насценны роспіс «Раніца» і «Мара» ў тэхніцы каляровых ляўкасаў, афармілі свяцільнікі і інш.

Мінскія піянеры да 45-й гадавіны Кастрычніка атрымаюць яшчэ некалькі прыгожых пакояў для заняткаў розных мастацкіх гурткоў.

Фота Ул. КРУКА.

БІБЛІЯТЭКІ САМААБСЛУГОЎВАННЯ

На жывёлагадоўчых фермах калгасаў «Шлях Леніна», імя Леніна, «Сямігодка», імя Ульянава, саўгасаў «Жамыслаў» і «Трабы» Іеўскага раёна адкрыліся грамадскія бібліятэкі самаабслугоўвання. Бібліятэкараў у іх няма. Жывёлаводы самі запісваюць кнігі ў свае фармуляры і своечасова вяртаюць іх. Паслугамі бібліятэкі, створанай на жывёлагадоўчай ферме сельгасарцелі «Шлях Леніна», карыстаюцца каля 30 чалавек. Звыш 25 чалавек абслугоўвае бібліятэка, якая дзейнічае на ферме калгаса імя Леніна.

К канцу года грамадскія бібліятэкі самаабслугоўвання намечана адкрыць на ўсіх жывёлагадоўчых фермах калгасаў і саўгасаў раёна, у многіх паляводчых брыгадах.

Сельскія бібліятэкі выкарыстоўваюць рад новых форм работы. У раёне дзейнічаюць 95 перасоўных бібліятэк, арганізавана кнiганошства. Кніга даходзіць да кожнага калгаснага двара. Цяпер чытачамі бібліятэк у раёне з'яўляюцца каля 25 тысяч хлебаробаў.

БЕЛТА.

Звыклае не здзіўляе. А падумайце — усё-такі наколькі цудоўная гэта з'ява нашага жыцця: рабочы—студэнт. Толькі ў калектыве тэлевізійнага цэха Мінскага радыёзавода — 128 чалавек вучацца на вячэрніх і завочных аддзяленнях інстытутаў і тэхнікумаў. Вось трое з іх. Анатоль Вярбіцкі (справа) займаецца ў электратэхнічным інстытуце сувязі, Святлана Мільто—у радыётэхнікуме, Аляксандр Шышкоў — у інстытуце механізацыі сельскай гаспадаркі.

Фота І. МАЧУЛІНА.

Маякі культурнага фронту

КНІГІ ПАКІДАЮЦЬ ПАЛІЦЫ

Унурыўшы галаву, Браніслава Загарэўская сядзела ў кабінеце загадчыка раённага аддзела культуры і маўчала. Ёй было сорамна.

— Разумееш, цэлы месяц, а ты амаль нічога не рабіла, — выгаворваў ёй загадчык аддзела. — Колькі за гэты час выдала кніг? Не больш 50?

— Ды хіба ж я, Леанід Аляксандравіч, вінавата, што чытачы не ідуць? — ледзь не плачучы, гаварыла дзяўчына.

— А хто ж вінаваты? Абавязкі бібліятэкара не толькі ў тым, каб сядзець за сталом ды запісваць у фармуляры літаратуру. Кнігу трэба прапагандаваць, несці яе да рабочых, калгаснікаў. Пабывай у брыгадах, на фермах, пагутары з хлебаробамі, раскажы ім, якія кнігі ёсць у бібліятэцы, і я ўпэўнены, што праз дзень-другі прыйдуць да цябе чытачы, — раіў загадчык аддзела.

Вечарам Браніслава была ў бібліятэцы. Яна адчыніла шафы з кнігамі, расклала на сталах газеты, часопісы і пачала падлічваць фармуляры. Адзін, два, пяць... дваццаць... Усяго налічыла 82 чытачы. А ў зоне, якую абслугоўвае бібліятэка, больш 200 двароў...

Браніслава падышла да акна, паглядзела на вуліцу. Цемра — хоць вока выкалі. Па шыбах аднастайна барабаніў дождж. Успомніла размову ў аддзеле культуры.

«Сапраўды, занадта лёгкай я ўяўляла сабе работу бібліятэкара, — думала яна. — Сядзі ды выдавай літаратуру, а няма нікога — чытай цікавы раман. «Кнігу трэба прапагандаваць!» — прыгадвала яна словы загадчыка аддзела. — Ну, што ж, паспрабую. Заўтра абавязкова пайду на ферму», — вырашыла Браніслава. І, падышоўшы да шафы, пачала адбіраць кнігі. Набраўшы штук 10 — 15, яна перавязала іх шпагатам і паклала асобна на стол. Потым доўга сядзела, імкнучыся ўявіць сабе сваю першую сустрэчу з жывёлаводамі.

Назаўтра раніцай Браніслава была ўжо ля фермы.

— Паглядзіце, дзяўчаты, да нас бібліятэкарка ідзе. Вось дык навіна! — пачула яна звонкі дзявочы голас, падыходзячы да дзвярэй кароўніка.

— Што памагаць прыйшла? — пыталіся ў яе даяркі.

— Так, паспрабую памагчы. У мяне ж во колькі вопыту, — падняўшы ўгару кнігі, у тон ім адказала Браніслава. — Вось яны і будуць вучыць вас, як лепш даглядаць жывёлу, павысіць надоі.

Узяўшы адну з кніг, яна пачала чытаць. Дзяўчаты спачатку слухалі няўважліва, так, для прыліку. А потым, калі размова зайшла пра тое, як рыхтаваць кароў да ацёлу, як даглядаць маладняк, каб ён быў здаровы, даяркі бліжэй падселі да бібліятэкаркі. Жывёлаводы папрасілі пакінуць ім усе кнігі, што прынесла бібліятэкарка.

Ідучы дадому, Браніслава шчыра радавалася свайму першаму поспеху. Пяць новых чытачоў з'явілася ў бібліятэцы.

Потым бібліятэкар наведала ўсе вёскі калгаса «Парыжская Камуна», майстэрню аддзялення «Белсельгастэхніка», зайшла амаль у кожны дом калгасніка і рабочага. І кожны новы паход— гэта некалькі новых чытачоў і дзесяткі выдадзеных кніг.

Вечарамі ў бібліятэцы засёды цяпер мнагалюдна. Людзі прыходзяць абмяняць кнігі, бяруць пачытаць газеты, часопісы. І адразу ўсе адчулі, што пакойчык для бібліятэкі цеснаваты. Давялося перавесці яе ў новае, больш прасторнае памяшканне.

Так, многа прыйшлося папрацаваць Браніславе, каб кніга стала патрэбай у жыцці хлебароба. Было праведзена некалькі канферэнцый чытачоў, тэматычных вечароў, дыспутаў. Для чытачоў далёкіх населеных пунктаў арганізаваны абменныя пункты і перасоўкі.

У бібліятэкара многа памочнікаў — сапраўдных сяброў кніг. Менавіта і поспех Браніславы Загарэўскай у тым, што яна абапіраецца на актывістаў. Ў вёсцы Стрыя, напрыклад, грамадскую бібліятэку ўзначальвае загадчык фермы Уладзімір Лапіцкі, у вёсцы Асінцы — кладаўшчык Браніслаў Зубрыцкі. Такія ж бібліятэкі ёсць у вёсках Прагон, Будзенічы, Баброва і іншых. У дні ж, калі Браніслава выдае кнігі на абменных пунктах, у бібліятэцы таксама дзяжураць актывісты.

Добра афармлена памяшканне бібліятэкі. На сценах — транспаранты, плакаты, лозунгі, ёсць рэкамендацыйныя спісы літаратуры для жывёлаводаў, механізатараў, паляводаў.

У бібліятэцы створан калектыў мастацкай самадзейнасці. Самадзейныя артысты часта выступаюць перад хлебаробамі. Цяпер яны рыхтуюць канцэрт, які пакажуць на Кастрычніцкае свята.

Завішынская сельская бібліятэка заслужана лічыцца лепшай у Плешчаніцкім раёне. У населеных пунктах, якія яна абслугоўвае, не знойдзеш такой сям'і, дзе б не чыталі кніг. І нішто так не радуе бібліятэкарку Загарэўскую, як новы фармуляр чытача. Бо разам з першай кніжкай яна ўручае чытачу нешта большае. Пойдзе чалавек нязведанымі шляхамі жыцця, будзе заглядаць у яго таямніцы, і кніга застанецца яго надзейным дарадчыкам і сябрам.

Міхаіл СІДАРЭВІЧ,
інструктар Плешчаніцкага райкома партыі.

ТАВАРЫШЫ КІНАМЕХАНІКІ! ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА СВАЮ ГАЗЕТУ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

ГАЗЕТА ДРУКУЕ АРТЫКУЛЫ, НАРЫСЫ, КАРЭСПАНДЭНЦЫІ АБ ЖЫЦЦІ СЕЛЬСКІХ КІНАМЕХАНІКАЎ, АБ РАБОЦЕ КІНАТЭАТРАЎ У ГАРАДАХ І РАЁННЫХ ЦЭНТРАХ І КАНТОР КІНАПРАКАТУ.

ГЭТЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ ПАМОГУЦЬ РАБОТНІКАМ КІНАСЕТКІ РЭСПУБЛІКІ ЛЕПШ АБСЛУГОЎВАЦЬ ГЛЕДАЧА. НА СТАРОНКАХ ВАШАЙ ГАЗЕТЫ ВЫ ЗНОЙДЗЕЦЕ АДКАЗЫ І НА ІНШЫЯ ХВАЛЮЮЧЫЯ ВАС ПЫТАННІ.

Насустрач з'езду кінематаграфістаў

НА НОВЫМ ЭТАПЕ

Ул. БАСКАКАЎ, намеснік міністра культуры СССР

Кіно — самае масавае з мастацтваў і цяжка пераацаніць яго ўплыў на фарміраванне поглядаў і перакананняў, эстэтычных густаў і паводзін людзей. Работнікі кіно разумеюць, што шматмільённай аўдыторыі яны многа могуць сказаць людзям, калі, зразумела, створаныя імі фільмы — не рамесніцкія вырабы, а сапраўдныя творы мастацтва, калі яны таленавітыя, калі яны напоўнены багатым жыццёвым зместам.

У гады, што мінулі пасля XX з'езда КПСС, пасля ліквідацыі вынікаў культу асобы Сталіна, былі створаны самыя спрыяльныя ўмовы для развіцця [illegible] кінематаграфіі. Рэзка вырасла колькасць выпускаемых кінакарцін, узбагацілася мастацка-тэхнічная база кінематаграфіі — былі пабудаваны новыя кінастудыі, асвоены сучасныя віды кінематографа: шырокаэкранны, панарамны і шырокафарматны кінематограф.

Лепшыя кінакарціны, створаныя за апошнія гады, пакінулі прыкметны след у сэрцах мільёнаў гледачоў не толькі ў нашай краіне, але і за рубяжом. Менавіта ў гэтыя гады раскрыўся рэжысёрскі талент Сяргея Бандарчука, стала вядомым у мастацтве імя Рыгора Чухрая, заявілі аб сабе як растучыя мастакі Леў Кулджанаў і Юрый Ягораў, Віктар Іванчанка і Тэнгіз Абуладзе, Аляксандр Алаў і Уладзімір Навумаў, Георгій Данелія і Ігар Таланкін, Станіслаў Растоцкі і Якаў Сегель, Марлен Хуцыеў і Андрэй Таркоўскі, Канстанцін Воінаў і Юрый Чулюкін. І ў тым, што гэтыя імёны сталі цяпер шырока вядомымі не толькі ў нас, але і за межамі нашай краіны, праявіліся вялікія поспехі савецкай кінематаграфічнай школы. У гэтым і вынік працы майстроў старэйшага пакалення, якія за гэтыя гады не толькі самі стварылі цікавыя творы кіно, але і смела далі дарогу моладзі, здолелі перадаць ёй свае веды, вопыт, выхаваць яе на традыцыях рэвалюцыйнай савецкай кінематаграфіі.

На правільным шляху знаходзяцца [illegible] майстры, якія пільна сочаць за жыццём, за тым, што адбываецца ў нашай краіне ў апошнія гады. [illegible]

[illegible]

Пастанова Цэнтральнага Камітэта КПСС прыняла пастанову «Аб мерах па паляпшэнню кіраўніцтва развіццём мастацкай кінематаграфіі». Гэтае рашэнне партыі, як і выступленні М. С. Хрушчова па пытаннях літаратуры і мастацтва, — выдатны прыклад ленінскага стылю кіраўніцтва справай культурнага будаўніцтва, заснаванага на клапатлівых, уважлівых адносінах да творчай інтэлігенцыі, клопатам аб дзе мастакоў, аб далейшым узбагачэнні духоўнай скарбніцы народа.

У пастанове выкладзены задачы, якія стаяць перад работнікамі кінематаграфіі ў перыяд разгорнутага будаўніцтва камунізма і, разам з тым, ёсць багаты тэарэтычны матэрыял, які ахоплівае змест іншых сфер культурнага будаўніцтва. Тут дадзены глыбокі аналіз стану кінамастацтва, адзначаны сур'ёзныя недахопы ў яго развіцці, указаны канкрэтныя меры, накіраваныя на рэзкае павышэнне ідэйна-мастацкай якасці выпускаемых кінакарцін.

Стваральнікі кінафільмаў не заўсёды ўлічваюць ідэйна-мастацкую сілу ўплыву кіно, як самага масавага з мастацтваў, на фарміраванне поглядаў і перакананняў, эстэтычных густаў і паводзін людзей, асабліва моладзі. На экраны краіны да гэтага часу выходзяць слабыя ў ідэйна-мастацкіх адносінах фільмы, якія апраўдана выклікаюць гледачоў. На экране рэдка паказваюцца будаўнічая навага свету, імкненне і [illegible] якія выбраў нашых сучаснікаў. Ідэйныя і перакананыя людзі [illegible] працуюць як сумленныя працаўнікі [illegible] рыхтуюць мяне. Неабходныя для наладжвання свабоды [illegible] творчага [illegible] мастацкай працы ў рабоце ад [illegible] характар савецкага чалавека, разнастайнасці сацыялістычнай рэчаіснасці, а восль фармальныя, самадаўлеючы характар.

Трэба мець на ўвазе, што пастанова ЦК КПСС па пытаннях кіно не выключае нейкімі надзвычайнымі акалічнасцямі. Меры па паляпшэнню кіраўніцтва развіццём кінематаграфіі распрацаваны для таго, каб яшчэ вышэй узняць ідэйна-мастацкую якасць кінамастацтва, для таго, каб яшчэ шырэй пашырыць у сваім кінафільмаў найбольш таленавітых літаратараў, рэжысёраў, акцёраў.

Прадугледжана стварэнне самых спрыяльных магчымасцей для работы рэжысёраў і сцэнарыстаў. Аўтарам кінакарцін цяпер будзе ўсё больш цяжка растлумачваць нізкую якасць свайго твора тым, што іх, напрыклад, не даваў як след падумаць ці таго, каб яны ўдасканалілі на раннім свае задуму. Падобныя выпадкі мелі месца і ў мінулым. Але цяпер мастак мае магчымасць старанна, без спешкі і ўшчуваў перапрацоўку і вырашэнні складаныя праблемы будучых кінакарцін, падтрыманнем права, творча разгаргаючы над сцэнарыем, рэжысёрскай распрацоўкай фільма, над падбором акцёраў, над усім тым, што збагачае палітру мастака, што робіць кінакарціну сапраўдным творам мастацтва.

На кінастудыях цяпер ідзе перабудова работы. З утвараюць творчыя аб'яднанні сцэнарыстаў і мастацкія сцэнарныя калегіі. Фармуюцца сцэнарна-рэдакцыйныя калегіі, у якіх уваходзяць вядучыя рэжысёры, пісьменнікі, крытыкі, кваліфікаваныя рэдактары. Такія сцэнарна-рэдакцыйныя калегіі з творчымі аб'яднаннямі па кінастудыях, а таксама Галоўнае ўпраўленне па вытворчасці фільмаў Міністэрства культуры СССР. Якая ж роля гэтых калегій? Мэта адна — дамагчыся вырашэння задач выпуску высокаякасных кінакарцін, павышэння асабістай адказнасці пісьменніка і рэжысёра за стварэнне фільмаў. Работа з аўтарамі ў калегіях, у складзе якіх з'яўляюцца і сусветна адукацыйныя (?) пісьменнікі, рэдактары, дзе пісьменнік можа прынесці сваю задуму, тут могуць разгарнуцца вострыя, прынцыповыя спрэчкі аб сцэнарыі будучага фільма. Гэта павінны быць творчыя лабараторыі кінамастацтва.

У рабоце па перабудове кіраўніцтва мастацкай кінематаграфіяй мы будзем абапірацца на таленавітыя кадры рэжысёраў і сцэнарыстаў. На гэта арыентуе ЦК КПСС. На таленавітыя кадры! Гэта значыць, што на студыях не павінна быць месца рамеснікам, халтуршчыкам, усім тым, хто не ўмее ці не жадае ствараць творы, вартыя звання вялікага мастацтва. І развам з тым шырока адкрыта ўсяму таленавітаму, свежаму, яркаму, жыццесцвярджаючаму.

Талент — рэдкасць, гаварыў Ул. І. Ленін. З талентамі трэба абыходзіцца асцярожна, іх трэба падтрымліваць, умацаваць, клапаціцца аб іх з самага першага кроку. Тамы для нас асабліва важна, каб сапраўдныя таленты не разгубіліся, былі абаронены і падтрыманы ў мастацтве творчай атмасферы. У калектывах мастацкіх саветаў будзе рэжысёраў і сцэнарыстаў працаваць ў дружнай, творчай атмасферы. У калектывах мастацкіх саветаў і ў сцэнарна-рэдакцыйных калегіях рэжысёраў і сцэнарыстаў павінны і будуць меркаваць творчыя прынцыпы творы, якія стаць на галоўны лініі развіцця фільмаў.

Работа па кірауніцтву кінематаграфіяй, як падкрэслена ЦК КПСС, заключаецца не ў тым, каб крытыкаваць ужо створаныя слабыя ў ідэйна-мастацкіх адносінах кінафільмы, а ў тым, каб своечасова прадухіляць з'яўленне такіх фільмаў, папярэджваць магчымыя зрывы і няўдачы асобных работнікаў кіно, выхоўваць іх на сапраўдных ідэйна-мастацкіх узорах, [illegible] парадамі, гутаркамі з імі і г. д.

Нельга не сказаць пра тое, што кінематаграфічная грамадскасць з энтузіязмам сустрэла пастанову ЦК КПСС. На кінастудыях разгарнулася цікавая пошукі новых тэм, яркіх сцэнарыяў, якія праўдзіва паказваюць наша вялікі час. І ў гэтай рабоце ўздзельнічаюць і маладыя мастакі і вопытныя кінематаграфісты, якія стварылі ў мінулым рад цудоўных твораў кінамастацтва. Радасна той факт, што у кінематографіі цяпер прыходзяць вядомыя савецкія пісьменнікі, яны прапануюць свае арыгінальныя сцэнарыі, а таксама памагаюць нам пераносіць на экран лепшыя творы літаратуры, якія шырока вядомы чытачам.

Цяпер, напрыклад, на буйнейшай студыі «Масфільм» ставіцца кінафільм па вядомаму раману К. Сіманава «Жывыя і мёртвыя», які расказвае пра жорсткія падзеі лета і восені 1941 года, калі ў цяжкіх баях з ворагам выпрабоўваліся і гартаваліся тая сіла, якая [illegible] фашызму. Завяршаецца работа над экранізацыяй вядомага рамана У. Лацыса «Да новага берага». [illegible] «Аптымістычная трагедыя». Хутка выходзіць на экраны цікавы фільм па новым аповесці «Мальвы [illegible]» — экранізацыя аповесці маладога літаратара А. Рыбакова [illegible] Л. Ляонава, В. Панавай, Ю. Бондарава, В. Цендракова і іншых пісьменнікаў.

На кінастудыі імя Горкага рэжысёр Л. Кулджанаў ставіць фільм пра Ул. І. Леніна — «Сіні сшытак» (экранізацыя вядомай аповесці Э. Казакевіча). Рэжысёр Міхаіл Калатозаў і паэт Яўгеній Еўтушэнка сумесна з кубінскім паэтам Энрыко Барнетам пачалі стварэнне кінакарціны «Я — Куба!» Гэта будзе паэтычны твор, які складаецца з некалькіх навел і расказвае пра ўсе ўздзельныя геракічнай барацьбы кубінскага народа супраць імперыялізму і ўсіх паслугачоў.

На «Ленфільме» стварыецца кінакарціна па аповесці Вадзіма Кажэўнікава «Знаёмцеся, Балуеў!»

Поруч новых творчых пла ды і нашы вядомыя майстры кіно і маладыя кінематаграфісты. Сяргей Юткевіч працуе над падрыхтоўкай фільма аб Леніне. Міхаіл Ромм, які выдаў гледачоў сваім фільмам «Дзевяць дзён аднаго года», рыхтуецца да новай кінакарціны — аб людзях яго пакалення, аб шляху, пройдзеным нашай дзяржавай. Цікавыя творы рыхтуюць і многія іншыя кінарэжысёры. Паэтычна, праўдзіва [illegible] Сяргей Герасімаў, чый новы фільм «Людзі і звяры» з вялікім поспехам выйшаў на экраны краіны, у Івана Пырʼева і Марка Данскога, Рыгора Чухрая і Юлія Райзмана, Іосіфа Хейфіца і Леаніда Лукова, Станіслава Растоцкага і іншых рэжысёраў.

Ёсць усе падставы сцвярджаць, што найбліжэйшыя задачы ў галіне кінамастацтва будуць вырашаны. У распараджэнні дзеячоў савецкага кіно — шэраг абсталяваных студый, забяспечаных першакласнай, сучаснай тэхнікай. У нас ёсць выдатныя [illegible] кадры. Усё гэта разам з [illegible] [illegible] творчую моладзь [illegible] самымі бліжэйшымі гадамі [illegible] сур'ёзных поспехаў. [illegible] стварыць [illegible] самых любімага народам мастацтва.

АДН.

У БРЭСЦКІМ ДРАМАТЫЧНЫМ

Днямі спектаклем «Дзіўны дом» П. Васілеўскага пачаў зімовы сезон Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ.

Праз некалькі дзён адбудзецца прэм'ера класічнай камедыі «Сабака на сене» вялікага іспанскага драматурга Лопэ дэ Вега.

Тэатр заканчвае таксама работу над двума новымі спектаклямі: «Закон Лікурга» па матывах рамана Тэадора Драйзера «Амерыканская трагедыя» і над камедыяй «Беспакойнае сэрца» [illegible] М. Смірновай і М. Крайндэль пра нашых сучаснікаў. У рэпертуар тэатра ўключаны таксама «Юнацтва бацькоў» Б. Гарбатава, «Пад адным небам» А. Маўзона і іншыя спектаклі.

(БЕЛТА).

ВЫСТАЎКА РАБОТ ВЕНГЕРСКАГА ФОТАРЭПАРЦЁРА

Выстаўка работ фотарэпарцёра Венгерскага тэлеграфнага агенцтва Шандара Мезэ адкрылася днямі ў Мінску.

На абсталяваных у будынку Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі стэндах паказана 27 работ, прысланых Таварыствам венгерска-савецкай дружбы. [illegible]

Выстаўка працягнецца дзесяць дзён.

(БЕЛТА).

ЗРОБІМ ТРАДЫЦЫЯЙ ПОШУКІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1й стар).

на балоце» з'яўляюцца творы, якія па мастацкіх сродках і манеры пісьма можна аднесці ні больш ні менш, як да часоў багушэвічавай «Траляляначкі». Гэта творы, у якіх пераважае «чыстая» апавядальнасць, усё захлынае размоўна-бытавая плынь і не заўсёды адрозніш, дзе гаворыць герой, а дзе пісьменнік. Гэта творы, дзе выразна праступаюць рысы таго фальклорна-традыцыйнага бачання, якое сёння, калі мы арыентуем прозу на шлях аналітычнага, усебаковага ўзбагачэння сучаснымі мастацкімі прыёмамі і сродкамі, не можа ўжо задаволіць нас. Бо сапраўды: тое, што добра было ў фальклоры з калектыўным спосабам мастацкага абагульнення, дзе была пэўная (і апраўданая) традыцыйнасць прыёмаў, выкарыстоўваліся толькі пэўныя моўныя пласты,— у сучаснай прозе вядзе да прыблізнасці, стылявой аднастайнасці, занядбання псіхааналізу, а ў выніку—да неадпаведнасці формы новаму зместу. Калі пашукаць параўнання, дык можна сказаць, што героі іншых сучасных твораў усё яшчэ ходзяць у шарачковай світцы, якую насілі дарэвалюцыйныя коласаўскія героі.

І не трэба даказваць, што тая залішняя ўвага, якая аддаецца некаторымі нашымі празаікамі прыёмам фальклорнай паэтыкі, размоўна-бытавому стылю, абмяжоўвае іх і ў выбары мастацкіх сродкаў, і, галоўнае, у магчымасці ўсебакова паказаць чалавека, яго духоўны свет.

Крытык Ул. Юрэвіч, разглядаючы ў кнізе «Слова і вобраз» моўны фон мастацкага твора, слушна папракае, напрыклад, таленавітага празаіка Р. Сабаленку за тое, што ён у апавяданні «Двужыльны» неапраўдана густа насычае аўтарскую мову элементамі размоўна-бытавога стылю. Пісьменнік не здолеў з-за гэтага пераканаўча і ярка намаляваць вобраз сумленнага работніка Арсена, чалавека перадавой думкі, духоўны свет якога, складанасць яго роздуму над жыццём патрабавалі для свайго выяўлення іншых сродкаў, чым тыя, якімі празаік карыстаўся, ствараючы ў апавяданні вобраз каваля Ларывона.

Наогул, даводзіцца пашкадаваць, што такая «аднапланавасць» мастацкіх сродкаў даволі частая ў Р. Сабаленкі. І часта ствараецца ўражанне, калі чытаеш некаторыя яго творы, што не празаік прымушае мову служыць сабе і сваёй задуме, а што мова бярэ верх над ім — аўтара перамагае інерцыя звыклых стылістычных шаблонаў і інтанацый. Пісьменнік як бы перастае бачыць сваіх герояў, забывае на асаблівасці іх характараў, ступень развіцця інтэлекту.

Адзін з герояў празаіка так расказвае пра сябе:

«Я хацеў пайсці ўжо з кабінета, як рэдактар затрымаў мяне.

— Таварыш Шыянок, ты застанься на хвілінку.

Я **ажно** спалохаўся: відаць, ён пры людзях не хацеў мяне вельмі крыўдзіць, затое **з вока на вока дасць добрага пытлю.** Я сеў у мяккае крэсла пры стале і **чакаў, сам не свой, баючыся паварухнуцца.** Мацвей Кірылавіч **нешта** капаўся ў паперах, а потым **навёў позірк** на мяне, **нібы хочучы ім працяць навылёт.** Я згледзеў, што на рэдактаравым твары **загуляла лагодная ўсмешка, і аж** павесялеў».

Што можна сказаць пра гэты ўрывак? Перш за ўсё кідаецца ў вочы густата традыцыйных, так званых устойлівых выразаў і зваротаў: «чакаў сам не свой», «з вока на вока дасць добрага пытлю», «нібы хочучы працяць навылёт», «загуляла лагодная ўсмешка», у якіх не вельмі многа канкрэтнасці і псіхалагічнага напаўнення. Яны, мусіць, вынік самамэтнага імкнення аўтара да «народнасці» і «сакавітасці» мовы.

Але для нас важна яшчэ і другое. Чытаючы расказ Макара Шыянка пра сябе, цяжка паверыць, што перад намі журналіст, якому, паводле аўтара, у складаных абставінах трыццатых гадоў даводзілася многа думаць, перажываць. Аўтар як бы забыўся, што тыя сродкі, якімі намалявана вясковае дзяцінства Шыянка ў вельмі добрай аповесці «Юнацтва ў дарозе», у новым творы, калі герой перанесены ў **новую** абстаноўку, калі **ён** інтэлектуальна вырас, ужо яўна недастатковыя. Аўтар жа сам назваў аповесць — «Выпрабаванне сталасці».

Але можна падумаць, што аўтар падпаў пад інерцыю размоўнага стылю, традыцыйнай паэтыкі толькі таму, што ў аповесці апавяданне вядзецца ад першай асобы. Сапраўды, такое меркаванне слушнае. І многае можна было б даравацъ празаіку, каб толькі што адзначаны недахоп мы не знайшлі ў другой яго аповесці — «Блакітнае ззянне», дзе мова ўжо ўласна аўтарская. Вось невялікі ўрывак: «Нечакана **румнуў** марозік, і скаваная зямля **як бы застагнала** пад коламі машын, **зазвінела крокамі** пешаходаў. **Але і гэта нядоўга было** (інтанацыя.—**М. С.**). Паваліў белы, чысты, мяккі, **як вата,** снег. Зіма лягла **не на жарт. Вунь яна** пазавальвала снегам праходы. **Людзям давялося** рыдлёўкамі расчышчаць тратуары, **каб па іх можна было хадзіць...** Дымы з камінаў **лезуць тырчком** у неба, людзі, панастаўляўшы каўняры, **ходзяць подбегам».**

І тут заўважаем неадпаведнасць лексікі, інтанацый, ладу мовы таму, што хоча намаляваць аўтар. Гарадскі пейзаж зусім несвядома, паміма аўтарскай волі, выйшаў падобны на вясковы. Падвяла кананічнасць мовы!

Р. Сабаленку нельга папракнуць тады, калі ён, пішучы пра вёску стварае характары, для абмалёўкі якіх часта бывае **арганічна** неабходная размоўна-бытавая, стылявая стыхія. Прыклад — такія апавяданні пісьменніка, як «Адам Перасмешнік», «Лёгкі на язык», «Піла-каталічка».

У ПАЧАТКУ ГОДА ў газеце «Літаратура і мастацтва» быў надрукаваны артыкул Я. Скрыгана «Яшчэ трохі аб мове». Заклікаючы пісьменнікаў правяраць сваю мастацкую практыку моўнай практыкай народа, аўтар рашуча, аднак, паўстаў супраць бязразважнага капіравання ладу мовы народнай. Вось што ён піша, напрыклад, пра некаторыя асаблівасці стылю новага рамана М. Лобана. На яго думку, аўтар «...**траціць** на тым, што **не можа падняцца над стыхійнасцю мовы.** Гэтым ён **звужае дыяпазон сваіх выяўленчых сродкаў.** Яму (у рамане «На парозе будучыні», напрыклад) лёгка даецца вобраз селяніна (ды і то вузкай тыпізацыі—прыгнечанага, забітага або кулака), а **вобраз рабочага або інтэлігента не ўдаецца,** бо тут трэба **палітра другая** (падкрэслена ўсюды мной. — **М. С.**). Гэта ўжо прыклад таго, як нядобра ў літаратурнай мове капіраваць мову народную, быць у яе ў палоне».

Што ж, сказана справядліва. Той жа Я. Скрыган слушна заўважае, што, напрыклад, у Карпава многа народных слоў, выразаў, багатая лексіка, але арганічнасці стылю няма, няма непаўторнага каларыту асяроддзя (маецца на ўвазе горад). Зноў жа — мова, стыль, прыходзяць у супярэчнасць са зместам!

Прыкладаў таго, калі пісьменнік падпадае пад інерцыю кананічнага стылю, можна прыводзіць шмат. Скажу толькі, што такія нашы празаікі, як М. Гроднеў, Я. Ермаловіч, І. Дуброўскі, таксама не заўсёды шукаюць новыя мастацкія сродкі, сыходзяць на лёгкі шлях стылізацыі пад «народнасць», упадаюць у лубачнасць. Стыхія вусна-бытавой мовы спакушае часам нават такіх вопытных пісьменнікаў, як А. Кулакоўскі і В. Вітка (апавяданні).

Але што такое гэты размоўна-бытавы стыль, які так упадабалі некаторыя празаікі і якім так часта злоўжываюць? Гэта, у першую чаргу, сугуба апавядальны прынцып арганізацыі мастацкага матэрыялу, які (прынцып) прымушае пісьменніка больш **расказваць,** чым **паказваць.** Яму цяжка адысці ў бок ад сваіх герояў, падняцца над імі, даць прастор аб'ектыўна-мастацкаму паказу падзей, бо ён **знешне** вядзе апавяданне, нават калі твор пішацца не ад першай асобы (тут тады—нейкі шаблонны, уніфікаваны тып апавядальніка). Затым — апавядальная інтанацыя, якая грунтуецца на асаблівасцях гутарковай мовы (найчасцей **вясковага** насельніцтва), не зусім прыймальная, а то і недарэчная пры адлюстраванні сфер жыцця і з'яў, далёкіх ад вёскі. Гэта мы бачылі ўжо на прыкладзе пісьменніцкай практыкі Р. Сабаленкі, М. Лобана і Ул. Карпава.

Агаваруся, каб зразумелі мяне правільна.

Элементы бытавой мовы могуць і павінны ўплятацца, але толькі арганічна, у мастацкую тканіну твора, у яго стыль. Але — не падпарадкоўваць стыль сабе. Наўрад ці трэба сёння, калі беларуская проза паспяхова авалодвае лепшымі здабыткамі папярэдніх майстроў нашай і іншых літаратур,—наўрад ці трэба лічыць сур'ёзнымі дасягненнямі творы, выяўленчыя сродкі якіх бяруць пачатак у традыцыйна-фальклорнай паэтыцы, а стыль трымаецца на адной размоўнай інтанацыі. У літаратуры ёсць свае законы, адзін з якіх— дыялектычнае ўзаемадзеянне формы і зместу—заўсёды праяўляецца з няўмольнай сілай, калі пісьменнік, не жадаючы ці не ўмеючы шукаць новае, сваё, бярэ напракат даспехі знойдзенай да яго формы. І тады форма супраціўляецца, помсціць зместу: архаізм стылю цягне за сабой архаізм мыслення. Інакш быць не можа.

Старая, сотні разоў «абкатаная» форма небяспечная тым, што спакушае лёгкасцю падробкі пад яе. Эпігонам заўсёды лягчэй, чым першаадкрывальнікам. Стылізаваць лягчэй, чым выпрацоўваць стыль уласны. Эпігонства выключае пошукі, наватарства, яму, па сутнасці, няма ніякай справы да сённяшняга дня, да таго, што робіцца наўкол. Эпігон пазбаўлены цікавасці да чалавека — героя літаратуры.

Гаворка пра стыль і мову мастацкага твора не такая ўжо другарадная, як можа здацца на першы погляд. Мова — гэта найважнейшы інструмент літаратуры, — калі ім няўмела карыстацца, не памагае, а, наадварот, замінае пісьменніку і, галоўнае, вядзе праз форму да шаблону, прымітывізму ў адлюстраванні жыцця, да занядбання інтэлектуальнага пачатку ў творчасці. А гэта ўжо дрэнна. Мы ж самі гаворым аб высокім ітэлекце сучасніка, аб складанасці і многапланавасці сучаснага жыцця. Дык хіба можна пра інтэлектуальнае пісаць не інтэлектуальна?

Мне прыгадваецца, як адзін сталы літаратар папракаў маладога празаіка за тое, што яго герой, вясковы хлопец, выглядае ў творы нібыта інтэлігентам. Чаму? Ды таму, што той у апавяданні аналізаваў свае пачуцці, і ведаў, дзе на небе Вялікая мядзведзіца. Літаратар сам пісаў і пра вёску, і пра яе моладзь, ведаў, безумоўна, што ў вёсках ёсць сярэднія школы, у якіх вучацца дзеці калгаснікаў, ёсць клубы, радыё, кіно і многае іншае, а вось дадапусціць, што ўсё гэта можа накласці адбітак на духоўны свет чалавека, чамусьці не хацеў. Клубы, кнігі, сучасная тэхніка ў творах гэтага літаратара існавалі самі па сабе, толькі як фон, які зусім не аздабляў герояў, на якіх аўтар стараўся глядзець «па-народнаму» і якія хадзілі (аўтар не заўважаў гэтага) у шарачковых світках.

Пісьменнік, які гэтак глядзіць на жыццё, ніколі не адкрые ў ім ні свайго Лёню Жывеня, ні дзеда Вячэру, як гэта зрабіў, напрыклад, Янка Брыль.

Клопат пра стылявую шматграннасць, пра сапраўдны аналітызм сучаснай прозы — гэта клопат пра яе далейшае развіццё, пра новыя яе інтэлектуальныя вышыні і гарызонты. І тут асаблівая роля павінна належаць крытыцы, задача якой не толькі заўважаць поспехі і недахопы, але і дыялектычна, з улікам заканамернасцей літаратурнага працэсу, вытлумачваць іх, увесь час скіроўваць прозу на шлях наватарскіх, смелых пошукаў. На жаль, гэта пакуль што толькі пажаданне. Наша крытыка яшчэ часта ідзе следам за творамі, больш ці менш удала аналізуючы іх, але не падымаючыся да абагульненняў у межах усёй літаратуры. Больш таго, на ёй ляжыць значная частка віны за тое, што ў нашай прозе дае сябе знаць цяга да традыцыйнасці, лубачнасці, саладжавай падробкі «пад народнасць» стылю і мовы. Успомнім, ці мала ў нас з'яўлялася рэцэнзій, у якіх абавязкова паўтаралася дзеля акрасы фраза аб «сакавітасці» мовы, падлічвалася, на якой старонцы і колькі аўтар ужыў народных выразаў, слоў і г. д.

Вядома, вельмі добра, калі твор напісаны сакавітай, дакладнай і выразнай мовай. Але дрэнна, калі пра гэтую сакавітасць гавораць, як пра нешта такое, што існуе само па сабе, без сувязі з задумай твора, з непасрэдна мастацкай задачай аўтара. І таму «сакавітасць», зразуметая неяк рацыяналістычна, у адрыве слова ад яго мастацкай функцыі, ператвараецца на справе ў абсалютызацыю мовы, вядзе да перанасычанасці твораў дыялектызмамі. Мова робіцца самамэтай, пісьменнік клапоціцца толькі аб яе «народным» каларыце.

ТУТ ХОЧАЦЦА сказаць вось што. Думаецца, мы павінны клапаціцца як мага пра пашырэнне сферы мастацкага даследавання жыцця. Не сакрэт, што большасць нашых твораў аб сучаснасці не выходзіць за межы вясковай тэматыкі, хоць цягу пісьменнікаў да яе зразумець як быццам няцяжка: тут і наяўнасць даўняй (і самай моцнай) традыцыі ў адлюстраванні сялянскага жыцця, і першапачатковы, так сказаць, вопыт пісьменнікаў, большасць якіх выйшла з вёскі. Усё гэта зразумела, але ж абмежаванасць ад гэтага не перастае быць абмежаванасцю. Цікавае ў гэтым сэнсе прызнанне М. Танка:

> І ўсё ж я шкадую, што з доменнай печчу
> Я меў мімалётную толькі сустрэчу.
>
> Напэўна, была б мая песня званчэйшай,
> На тоны руды залатой багацейшай.

І вось таму, думаецца, нам **прынцыпова важна** пісаць **пра горад,** пра тыя сферы дзейнасці чалавека, якія народжаны сучасным жыццём і якія не знайшлі яшчэ належнага адлюстравання ў нашай літаратуры. Бо новыя тэмы — гэта новыя з'явы жыцця, новыя ўзаемаадносіны людзей, новы побыт, і, нарэшце, новыя пласты мовы.

І, вядома, не трэба забываць пра тое, што працэс станаўлення нашай літаратурнай мовы яшчэ не закончыўся. Сакавітае слоўца знайсці лягчэй, чым з сапраўдным клопатам ставіцца да развіцця мовы.

А як у нас іншы раз бывае на самой справе? Часта робіцца выгляд, што з літаратурнай мовай усё добра, што толькі адзіная акалічнасць яе псуе—газетчына. Вядома, мова нашых газет яшчэ дрэнная. Але ці трэба ў гэтым вінаваціць **толькі** газетчыкаў? Трэба, думаецца, і зразумець іх. Ім першым, па сутнасці, даводзіцца асвойваць новую лексіку і новыя паняцці, якія нараджаюцца **кожны дзень.** Газетчыкі пішуць «уварванне» (рускае «вторжение»), «маючае адбыцца» (рускае «предстоящее» і пішуць, вядома, дрэнна. Але чым дапамаглі ім пісьменнікі, што прапанавалі замест гэтых і іншых слоў і выразаў. Пісьменнікі кідаюцца ў крайнасць — яны баяцца «газетчыны», «публіцыстыкі» і там, дзе пра нешта можна сказаць адным словам-паняццем, праўда, не «сакавітым» (о, гэтая «сакавітасць»!), ужываюць трыццаць слоў, наіўна, па-школьніцку апісваючы паняцце, з'яву, прадмет. Таму і бывае, што пра горад, завод, інтэлігенцыю пішуць моваю, якою пісалі да рэвалюцыі пра дарэвалюцыйную вёску. Або сцвярджаюць, што гарадское жыццё, пейзаж не такія каларытныя, як жыццё і пейзаж вясковыя, дадаюць ім «свайго» каларыту, і тады аўтар глядзіць на горад вачыма коласаўскага дзядзькі, што ўпершыню трапіў у Вільню.

Не думаю, каб мяне можна было зразумець так, нібыта я клічу да бясколернай, штампаванай мовы. Наадварот! Я хачу сказаць толькі, што ў нас яшчэ слаба развіты тыя стылі прозы, існаванне якіх немагчыма без лексікі, якая перадае адцягненныя паняцці (філасофскай, палітычнай, вытворчай і г. д.). Некалі Пушкін шкадаваў, гаворачы пра сучасную яму рускую літаратурную мову, што «...вучонасць, палітыка і філасофія яшчэ па-руску не гаварылі; метафізічнай мовы ў нас зусім не існуе». Якім зразумелым павінен быць нам клопат вялікага паэта!

Прыкладам таго, як павінен клапаціцца пісьменнік аб развіцці мовы, можа быць Кузьма Чорны. Прывяду ўрывак з яго — вядомы маналог Міхала Тварыцкага. Ён даўгаваты, але, думаю, чытаць яго ніколі не сумна:

«З яго душы от што прасілася ў свет:

«Твой бацька і ты мучылі мяне, убівалі мне ў галаву, што чалавек на свеце ад веку да веку будзе рваць горла другому. І кожны павінен быць гатоў сам рваць кожнаму горла, каб абараніцца. **Вывaрочваючы маю дзіцячую душу, вы ўпэўнівалі мяне, што нявінныя дзеці, змучаныя і сіратлівыя, як пакалечаныя птушкі, будуць бадзяцца па пакутных дарогах і з грымасамі на сваіх нявінных тварах піць усю прагорклaсць свету. Вы гандлявалі маім маленствам і пакутамі майго абязвечанага вашым жа ўстанаўленнем бацькі.** Цераз вас бачыў і сваё дзіця босым і голым на гэтых жа дарогах! Цераз вас я смяяўся з вялікага подзвігу малога дзіцяці Ірынкі, **асоба якой цяпер для мяне ў арэоле!** (Падкрэслена мною. — **М. С.**) Цераз вас я сам сябе бачу разарваным на дзве часткі! Адзін я цяпер, другі раней. А паміж гэтых двух стаіць постаць вашага пастушка, які дрыжэў пад вашым голасам і якога вы калечылі!»

Так, перачытваць гэта можна дзесяткі разоў! Якая сіла і якая праўда пачуцця! Захоплены ёю не адразу заўважаеш, што маналог дзе-нідзе гучыць як бы залішне паэтычна, кніжна, што ў ім сустракаеш звароты мовы, якія на працягу ўсяго рамана не ўласцівы былі Тварыцкаму. Што гэта? Парушэнне праўды характару, мадэрнізацыя яго? Не, проста Чорны быў вялікі мастак, ён ніколі не прыніжаў, не збядняў чалавека. Меркаванні «сакавітасці» слова, убогай фатаграфічнасці адступалі ў яго перад вялікай, вышэйшай праўдай характару і пачуцця. Заўважу ў дужках: некалі крытыка папракала Ул. Караленку, што яго Макар, («Сон Макара») у сцэне божага суда гаворыць не ўласцівай яму мовай. Караленка не згаджаўся—і ён меў слушнасць.

СМЕЛЫЯ ПОШУКІ, **наватарскае** развіццё лепшых традыцый нацыянальнай літаратуры — вось шлях нашай прозы, нашай літаратуры наогул. Там жа, дзе яна ступіць на сцежку традыцыйнасці, архаічнасці — там яна зробіць крок назад.

І таму не трэба рабіць фетышам слова «традыцыі». Самыя лепшыя традыцыі — пошукі.

ТЭАТР

А. САБАЛЕЎСКІ

НЕРАСТРАЧАНАЯ ШЧОДРАСЦЬ

У мінулы аўторак на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ставіўся спектакль «Ліса і вінаград».

Ніхто не пытаўся ў нас перад тэатрам, ці няма лішняга білета. У зале сям-там пуставалі крэслы. Усё адно як на пасрэдным або вельмі зайграным спектаклі. Крыўдна. Перш за ўсё на тэатральную адміністрацыю. Ні спецыяльнай афішы, ні іншых паведамленняў аб гэтай падзеі. Мабыць, нехта палічыў, што гэта не патрэбна, бо спектакль стары, больш пяці год паказваецца на сцэне.

А між тым, вечарам у мінулы аўторак у старэйшым нашым тэатры сапраўды адбылася падзея. На сцэну ў ролі Эзопа зноў выйшаў Барыс Віктаравіч Платонаў. Выйшаў пасля цяжкай хваробы, пасля амаль гадавога перапынку.

Прызнацца, калі я ішоў на спектакль, мяне хвалявала і трывожыла многае. Чаму выбрана роля Эзопа, такая складаная і цяжкая для Б. Платонава? І што ў ёй скажа акцёр іменна сёння? І ці ўзнімецца ён да тых трагедыйных вышынь, да якіх узняўся ў ролі Эзопа пяць год назад, узрушаючы і чаруючы гледачоў сваім магутным талентам? Гэтыя думкі роіліся ў галаве нават яшчэ тады, калі на сцэне з'явіўся Эзоп і ў зале дружнымі воплескамі людзі віталі першы выхад свайго любімага артыста.

Але раптам усе трывожныя думкі абрываюцца. Намі поўнасцю завалодвае вялікі сын старажытнай Элады — раб Эзоп...

Гэтыя радкі пішуцца адразу пасля спектакля, і надзвычай цяжка засяродзіцца на нечым адным:

Перад вачыма — Эзоп, яго нізкаватая, быццам бы прыгнутая да зямлі, прыгорбленая постаць, ускудлачаныя чорныя валасы. І вельмі непрыгожы твар. Усё адно як прырода знарок захацела пасмяяцца з чалавека. І хіба толькі вочы адразу ж робяць на цябе вялікае, незабыўнае ўражанне. Яны чыстыя, як першы снег, яны глыбокія, як неба ў пагодлівы летні дзень. У эзопаўскія вочы хочацца глядзець і глядзець, як у празрыстую крынічную ваду. Гэтыя вочы часам загараюцца і тады свецяцца тым асаблівым, непаўторным святлом, якое ідзе толькі з самых глыбокіх тайнікоў вельмі багатай і шчодрай душы чалавечай. Але гэта бывае толькі тады, калі раб думае, марыць аб свабодзе. Найчасцей жа яго вочы вельмі сумныя. І ў іх столькі тугі па свабодзе, па чалавечым шчасці, столькі душэўнага болю, што ўсяго гэтага, мабыць, ніколі не выкажаш словамі. І тады Эзоп адводзіць позірк у бок. Можа, таму, што не хоча, каб у бляску чужых вачэй адбівалася яго прыродная пачварнасць. А можа і таму, што не хоча, каб людзі бачылі яго несуцешнае гора, яго вялікі душэўны боль...

І яшчэ — эзопаўскі смех. Моцны, чысты... На сцэне крычыць і бушуе п'яны Ксанф. Імкліва бяжыць, кідаючы гнеўныя позіркі, пакрыўджаная і абражаная яго жонка. У нейкім дзікім экстазе падскоквае ад вялікага задавальнення Агностас. Прабягаюць здзіўленыя і напалоханыя слугі. І толькі раб Эзоп, прыхіліўшыся да белай калоны, спакойна назірае за гэтай нікчэмнай камедыяй. І яго смех пакрывае ўвесь шум, усю мітусню. Гэта смех шчырага, чыстага чалавечага сумлення...

Духоўная чысціня, вялікая чалавечнасць,— гэтыя даўнія платонаўскія тэмы ў ролі Эзопа прагучалі на спектаклі з асаблівым запалам. Мабыць, ніколі яшчэ не гучалі яны з такой сілай у гэтай ролі.

Які ён чалавечны, гэты раб, якая вялікая, багатая ў яго душа... Вось яго рукі, чорныя, знявечаныя бізунамі. Як далікатна, пяшчотна прагнуць яны дакрануцца да Клеі. Гэта прага чалавечай цеплыні, ласкі. Але ў нейкі момант, калі, здавалася б, шчасце поўнасцю завалодала ўсёй істотай Эзопа, рукі яго рашуча адхіляюцца ад Клеі. Ён не хоча нікога падманваць, нават свайго ўладара — нікчэмнага, бяздарнага філосафа Ксанфа...

Герой марыць, змагаецца за сваю свабоду. А свабоды для платонаўскага Эзопа не існуе без высокіх маральных якасцей... Быць ва ўсім шчырым, праўдзівым. Жыць толькі чыста, высакародна. Без кампрамісаў.

Трагічна абрываецца жыццё раба ў спектаклі. Але яно не прападае марна. Гэты чалавек сее зерні роўнасці, праўды. Яны пасля дадуць добрыя ўсходы.

Акцёр у гэты вечар узрушыў нас не толькі трагізмам жыцця героя, але і душэўнай чысцінёй чорнага раба, яго шчодрым, вялікім сэрцам. І міжволі забываешся на нязграбную, прыгорбленую постаць Эзопа, якую так часта яму даводзіцца згінаць перад уладарамі. Забываешся на непрыгожы твар, на ўсю яго знешнюю недарэчнасць. Замест гэтага бачыш унутраную светласць Эзопа, усёй істотай разумееш яго вялікія душэўныя парывы, адчуваеш гарачае біццё яго трапяткога, чулага сэрца. Адчуваеш і тады, калі герой імкліва бяжыць угару па лесвіцы — гэтай своеасаблівай дарозе свабоды раба,—і калі ён безнадзейна зноў і зноў спускаецца ўніз. Адчуваеш і тады, калі ён, выпрастаўшыся, стаіць перад людзьмі, і тады, калі яго адзінокая фігура зусім згінаецца да зямлі ад непасільнага жыццёвага цяжару.

І ўжо думаеш аб іншым. Думаеш пра тое, чаму зноў выйшаў на сцэну акцёр, што і як ён хацеў расказаць сваім гледачам... Барыс Платонаў выйшаў падзяліцца нерастрачанымі сіламі, сваёй багатай душой, шчодрасцю.

У час спектакля на вачах гледачоў былі слёзы. Гэтыя слёзы — не толькі знак таго, што іх узрушыла жыццё платонаўскага Эзопа. Гэта і маральнае ачышчэнне, катарсіс, як бы сказалі старажытныя грэкі, сучаснікі Эзопа.

І таму думаеш яшчэ і пра вялікую місію нашага тэатра, пра тое, які магутны зарад для жыцця даюць людзям сапраўдныя яго творцы.

Эзоп — Б. Платонаў.

ТВОРЧЫ ЭКЗАМЕН

Бадай, я не памылюся, калі скажу, што ў кожнага сапраўднага аматара тэатральнага мастацтва можна знайсці ў доме запаветны куток, дзе беражліва захоўваюцца гэтыя часам сціплыя, а іншы раз шматкаляровыя, малюнічна афармленыя лісточкі паперы. Як многа расказваюць яны, гэтыя лісткі тэатральных праграм...

Перабіраючы гэтую незвычайную калекцыю, узнаўляеш у памяці прозвішчы і імёны герояў, прыгадваеш выканаўцаў, сапраўдных уладароў, абаяльнасцю ўспомніш, як ігралі гэтую ролю ў ранейшыя часы вядомыя ўсім акцёры і як пачынала свой творчы шлях маладзенькая актрыса, якая потым стала любімцаю публікі...

Гэты гарачы ўлюбёны ў тэатр глядач іншы раз разбіраецца ў мастацтве не горш за любога тэатральнага крытыка і для яго праграма — гэта тая ж найцікавейшая кніга, гартаючы якую ён даведваецца, як мяняецца творчая біяграфія акцёраў, якія яшчэ часам нечаканыя ператварэнні можа перацярпець герой п'есы, калі яго роля даручана розным выканаўцам.

З адным з такіх захопленых аматараў тэатра Іванам Андрэевічам Смірновым мне давялося сустрэцца ў Крамлёўскім тэатры на спектаклі Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, калі ставілася п'еса «Лявоніха» П. Данілава. Гэта быў той памятны для калектыву вечар, калі сярод гледачоў занялі свае месца кіраўнікі партыі і ўрада.

Пасля другой дзеі мой сусед (пасля выявілася, што ён урач па прафесіі) раптам давяральна, быццам даўні знаёмы, сказаў:

— Добра іграюць. Такая трупа можа паспрачацца не з адным маскоўскім тэатрам. — І акуратна склаўшы праграму, у левым кутку якой красавалася знаёмая эмблема Крамлёўскага тэатра, асцярожна паклаў яе ва ўнутраную кішэню пінжака.

Мы разгаварыліся. Выявілася, што Іван Андрэевіч бачыў усе маскоўскія тэатральныя навінкі, можа нямала расказаць пра кожную цікавую пастаноўку і ўжо даўно, з тае пары, як адкрыўся ў Крамлі тэатр, стаў яго сталым наведвальнікам.

— Што я тут бачыў? — адказвае ён на маё пытанне. — Ды ўсё, што прывозяць рэспубліканскія і абласныя тэатры ў сталіцу. Вельмі гэта разумна нехта вырашыў: запрашаць на маскоўскую сцэну перыферыйныя тэатры. І для нас, масквічоў, вельмі цікава пазнаёміцца з творчым абліччам розных тэатральных калектываў, і для трупы — гонар выйсці і сур'ёзная праверка акцёрскіх магчымасцей.

Дарэчы, мой сусед ужо добра знаёмы з Віцебскім тэатрам. Тут жа, у гэтай зале, у папярэдні прыезд коласаўцаў у сталіцу ён глядзеў дзве п'есы — «Навальніца будзе» па трылогіі Якуба Коласа і «Пачатак жыцця» К. Фіна. Як сказаў мой субяседнік, абедзве п'есы тады былі сыграны з сапраўдным прафесіянальным майстэрствам.

У той вечар мой сусед, як і многія гледачы, адчуваў, што ак-цёры хвалююцца разам са сваімі героямі не толькі ў час дзеяння. Ім хацелася ведаць, як успрыме патрабавальная маскоўская аўдыторыя спектакль пра цяжкае мінулае беларускай вёскі, які водгук у сэрцах знойдзе драма, што паказвае барацьбу сялян за зямлю, за свае правы. І калі пасля скончэння спектакля за кулісы прыйшоў першы сакратар ЦК КП Беларусі К. Т. Мазураў, каб перадаць акцёрам ад Мікіты Сяргеевіча Хрушчова цёплыя словы прывітання і пажадання далейшых поспехаў у рабоце, увесь калектыў, па словах дырэктара тэатра народнага артыста БССР А. Шэлега, перажыў незабыўныя хвіліны. Артысты былі ахоплены пачуццём натхнення і ўдзячнасці.

А праз дзень у Міністэрстве культуры СССР адбылася вялікая творчая размова пра спектаклі «Лявоніха» і «Крыніцы», размова, дзе дэталёва разглядаліся ігра акцёраў, рэжысёрская работа пастаноўшчыка абедзвюх п'ес, заслужанага дзеяча мастацтва БССР Ю. Шчарбакова, дзе гаварылася пра задачы, якія стаяць перад дзеячамі драматычнага мастацтва на сучасным этапе развіцця савецкага тэатра.

— Па ўстаноўленай традыцыі пасля кожнага выступлення на сцэне Крамлёўскага тэатра, — пачаў гэтую размову загадчык аддзела тэатраў Міністэрства культуры СССР Г. Осіпаў, — мы наладжваем абмеркаванне спектакляў, паказаных масквічам. На гэты раз мы пачынаем такое абмеркаванне ў прыўзнятай абстаноўцы: беларускаму тэатру выпаў гонар паказаць свой спектакль кіраўнікам партыі і ўрада, якія далі высокую ацэнку вашай работы.

Тэатральныя крытыкі — галоўны рэдактар часопіса «Театр» Ул. Піменаў і А. Афанасьеў зрабілі падрабязны разгляд тэатральных пастановак, прывезеных у Маскву.

— Я ўпершыню бачу сярод імён драматургаў імя П. Данілава, — сказаў у сваім выступленні Ул. Піменаў. — І трэба аддаць належнае аўтару: ён напісаў добрую народную драму. Упершыню выступіў у Маскве як драматург і добра вядомы ў Беларусі, ды бадай што, і ва ўсёй савецкай літаратуры, пісьменнік І. Шамякін. Радасна, што сярод беларускіх драматургаў мы сустракаем усё новыя прозвішчы. Гэта добра, калі тэатр выходзіць за рамкі звычайнай сучаснай драматургіі і не паўтараецца, не ўключае ў рэпертуар, які прывозіцца ў Маскву, таго, што ўжо было паказана ў сталіцы многімі тэатрамі краіны.

Вядома, было б цікава паглядзець, як, напрыклад, вы паставілі б такія добра знаёмыя гледачу п'есы, як «Іркуцкая гісторыя» А. Арбузава ці «Чацвёрты» К. Сіманава. Але тыя спектаклі ўжо бачылі многія гледачы. Ваш жа тэатр, як правіла, прывозіць свой рэпертуар. Значыць, вы імкняцеся паказаць жыццё больш разнастайна, шырока. Усе мы, масквічы, як гледачы, так і тэатральныя крытыкі, аддаём належнае вашай настойнай працы над выбарам, пошукамі свайго асаблівага рэпертуару.

— У тэатральным жыцці, — гаварыў далей Ул. Піменаў, — адбываюцца цяпер нечаканыя і складаныя працэсы, якія не могуць не закрануць і ваш тэатральны калектыў. Вельмі складаныя ў нас справы з рэжысёрскімі кадрамі. Старэйшае пакаленне рэжысёраў радзее, многія адышлі па сваім узросце, перасталі кіраваць тэатрамі. Здарылася так, што майстры рэжысуры не падрыхтавалі сабе належнай змены. Вось чаму і ў Маскве, і ў Беларусі амаль няма сярэдняга пакалення рэжысёраў. У наступным, 1963 годзе, павінна адбыцца, калі так можна сказаць, з'ява рэвалюцыйнага парадку. Павінна быць вылучана рэжысёрская моладзь, якая смела возьмецца за кіраўніцтва тэатрамі. Тут дарэчы ўспомніць хаця б такі вельмі павучальны прыклад. Народны артыст СССР Рубен Мікалаевіч Сіманаў пачынаў жа сваю рэжысёрскую работу, калі яму было ўсяго толькі 24 гады! Зусім маладым пачаў займацца рэжысурай і другі цудоўны майстар тэатральнага мастацтва народны артыст СССР Ю. Завадскі.

Вылучыць здольную, таленавітую рэжысёрскую моладзь са свайго калектыву — вось задача, якая стаіць цяпер перад Тэатрам імя Якуба Коласа.

Крытык спыніўся на другой, не менш важнай праблеме, якая паўстала нядаўна перад тэатрамі краіны. Тэатр здолее ствараць сапраўдныя мастацкія спектаклі толькі тады, калі ў трупе існуе творчае яднанне акцёраў старэйшага, сярэдняга і малодшага пакаленняў. У мінулым летнім сезоне ў Маскве гастраліравала каля дзесяці драматычных калектываў. І вось тады гледачы і крытыкі пераканаліся ў сумнай праўдзе: выявілася, што сярэдняга акцёрскага пакалення ў тэатрах па сутнасці няма, яно адсутнічае. Таму атрымліваецца так, што адзін-два чалавекі, якія выконваюць ролі герояў, нясуць на сваіх плячах увесь рэпертуар. Гэта вельмі нядобра.

Праўда, цяпер як ніколі паспяхова расце наша тэатральная моладзь. Для гэтага ў яе нямала драматургічнага матэрыялу, таму што ў п'есах нашых сучасных драматургаў многа роляў напісаны для маладых акцёраў і актрыс. У кожным тэатры, няхай гэта будзе сталічны ці перыферыйны, ёсць яскравая і цікавая моладзь.

— Успомнім хаця б выканаўцу ў п'есе «Калегі», што ідзе ў многіх тэатрах краіны. Я не баюся сказаць, — заўважыў Ул. Піменаў, — што ў Петразаводску гэтая п'еса ігралася зусім не горш, чым у Маскве ў Малым тэатры. Я маю на ўвазе, у першую чаргу, выканаўцу галоўнай ролі п'есы.

Вельмі прыемна, што абедзве ўбачаныя мною на сцэне Крамлёўскага тэатра пастаноўкі беларусаў сведчаць пра смелае вылучэнне моладзі. Значыць, тэатр правільна знаходзіць пульс жыцця, добра выкарыстоўвае свае творчыя кадры. Радасна, што ў тэатры актыўна падтрымліваюць маладых рэжысёраў. Пажадана, каб у такім напрамку тэатр працаваў і далей.

Разглядаючы асобныя пастаноўкі, крытык спыніўся спачатку на спектаклі «Крыніцы» І. Шамякіна і Ю. Шчарбакова. Ён адзначыў, што для яго трохі нечаканым з'явілася афармленне спектакля. Спачатку старонкі кнігі, якімі суправаджаецца кожная карціна ў спектаклі, здаліся яму арыгінальнай знаходкай. Але потым гэтая манера стала надакучаць, набыла нейкую назойлівасць. І лісткі кнігі сталі рабіць уражанне, што яны існуюць асобна, адарвана ад тканіны п'есы, сталі проста ілюстрацыяй да дзеяння. А мастак, афармляючы спектакль, павінен жа, у першую чаргу, думаць пра тое, каб афарміцельскія прыёмы арганічна злучыць з тканінаю спектакля. А тут здарылася так, што прымітыўныя малюнкі, хаця і выкананыя вельмі цікава, сталі толькі суправаджальным элементам п'есы.

— Трэба памятаць, — параіў крытык, — што тэатр ставіць у дадзеным выпадку інсцэніроўку рамана. А інсцэніроўка, як заўсёды, збядняе раман, які робіць непараўнальна большае ўражанне, калі яго чытаеш. Да таго ж, у гэтай інсцэніроўцы далёка не ўсё раўнацэннае. Праўда, трэба быць справядлівым да аўтараў п'есы: асноўную ідэю, сэнс рамана яны захавалі. Ідэя гэтая ў тым, што ў жыцці ўсталёўваецца новы чалавек, новыя адносіны. Гэта аўтары паказваюць, выводзячы на сцэне дырэктара школы Лемяшэвіча (народны артыст Беларускай ССР Ф. Шмакаў). Аднак, разглядаючы вобраз галоўнага героя, крытык знаходзіць і ў літаратурным матэрыяле, і ў ігры акцёра многа «але». Усё, што робіць герой на сцэне, змешчана ў пэўную строга акрэсленую каляіну, з якой герой не можа выйсці. Ён правільны, строгі, сумленны. І нават занадта правільны. Асабліва несвабодна герой адчувае сябе, калі вядзе лірычную лінію п'есы. Уся тэма яго асабістых адносін з урачом Марозавай (артыстка Г. Маркіна) выпадае з агульнага плана. А вось тэма грамадзянская, творча дзейсная раскрываецца акцёрам вельмі цікава.

Г. Маркіна здольная і цікавая актрыса. Але ў гэтай п'есе яна занадта баязлівая, а ў яе ёсць усе магчымасці зрабіць вобраз урача Марозавай ярчэйшым і цікавейшым. Але, відаць, хібы стварэння Ф. Шмакавым і Г. Маркінай вобразаў тлумачацца, перш за ўсё, недахопамі драматургічнага матэрыялу. Гэта відаць.

Добра сыграў ролю сакратара райкома Бародзі народны артыст БССР А. Шэлег. Тэма адносін паміж настаўніцай і Бародзіным вельмі абвострана. У яго, у сакратара райкома, я бачу звычкі чалавека, які прывык лічыць сябе поўнаўладным гаспадаром у раёне. Ён не прызнае пярэчанняў і не слухаецца парад таварышаў, яго не цікавіць думка сяброў. Мне здаецца, у гэтым вобразе ярка праявіўся культ асобы.

Цікава, уражальна стварыў вобраз старшыні райвыканкома народны артыст СССР А. Ільінскі. Акцёр праводзіць сваю ролю вельмі тактоўна. Калі глядзіш на яго, адчуваеш жывога чалавека з яго вартасцямі і недахопамі.

Мне спадабаўся завуч школы, ролю якога іграе акцёр Мілаванаў. Ён цікава стварае вобраз, у яго ўсё адпрацавана графічна.

У цэлым жа ў крытыка ўражанне такое: спектакль «Крыніцы» трохі расцягнены. Гэта, на яго погляд, з'яўляецца вынікам няроўнасці, разарванасці драматургічнага матэрыялу.

Значна цікавейшы, на думку крытыка, спектакль «Лявоніха». А гэта ж п'еса не пра нашых сучаснікаў, а пра людзей, якія жылі ў 70-х гадах мінулага стагоддзя. П'еса апавядае пра падзеі, якія адбываліся 90 гадоў назад. Аднак глядач бачыць самабытных герояў, абураецца і радуецца разам з дзеючымі асобамі. П'еса пастаўлена на ўзроўні вялікай тэатральнай культуры. У гэтым спектаклі дадзены малюнкі мінулага, вельмі патрэбныя для выхавання нашай моладзі.

— Добра, што рэжысёр не захапіўся смакаваннем беларускай этнаграфіі, чаго я так баяўся, — гаворыць Ул. Піменаў. — З герояў хацелася б асабліва адзначыць маладых акцёраў Л. Куцькіну (Марыйка) і Г. Гарбука (Юрка), якія проста ўпрыгожваюць увесь спектакль. Цікава, што ўсе ў п'есе іграюць шчыра і праўдзіва. Вельмі добра дадзены ў спектаклі масавыя сцэны. Тут кожны акцёр іграе індывідуальна, дакладна, што, безумоўна, з'яўляецца заслугай рэжысёра.

Са словамі сардэчнай падзякі да маскоўскіх калег звярнуліся ад імя калектыву заслужаны дзеяч мастацтва БССР Ю. Шчарбакоў і галоўны рэжысёр тэатра Б. Браганцаў.

Не выказаўся на абмеркаванні спектакляў беларускага калектыву толькі той тэатрал, пра якога я ўспамінала ў пачатку артыкула. Але мне здаецца, што і ён — шчыры прыхільнік драматычнага мастацтва, сказаў бы нямала прыемных слоў у адрас тэатра. Нездарма ж развітваючыся са мною пасля спектакля «Лявоніха», ён спытаўся: «Цікава, а што прывязуць віцябляне ў свой наступны прыезд?» Гэты чалавек быў упэўнены, што такі калектыў будзе ў гасцях у масквічоў яшчэ не адзін раз.

А. ІВАНОВА.

Актыўна рыхтуюцца да Дэкады самадзейнага мастацтва БССР спевакі-аматары. Яны развучваюць новыя песні савецкіх кампазітараў, арыі з сучасных і класічных опер. Рэпертуар спевака Юрыя Дзяргуна (Мінскі трактарны завод) вельмі багаты і разнастайны. Ён спявае песні «Ты мне вясною прыснілася», раманс Андрэя з оперы «Калючая ружа» Ю. Семянякі, «Калі гаворыць камуніст» І. Ронькіна і іншыя. Цяпер самадзейны спявак працуе над кавацінай Фауста, а таксама над рэчытатывам і рамансам Дуброўскага з аднайменнай оперы Напраўніка. У час адной з рэпетыцый Ю. Дзяргун і паказан на нашым здымку. Акампаніруе кіраўнік вакальнага гуртка трактаразаводцаў Ю. Матраеў.

Фота **Ул. Крука.**

ПРЫСВЕЧАНА НАРОДНАМУ ПЕСНЯРУ

Завод «Гомсельмаш». У яго вялізных цэхах над стварэннем сіласаўборачных камбайнаў працуе звыш васьмі тысяч рабочых і інжынераў. І бадай не знойдзеш сярод іх чалавека, які быў бы незнаёмы з творчасцю вялікага песняра зямлі беларускай — Якуба Коласа.

Зараз на заводзе ідзе актыўная падрыхтоўка да коласаўскіх дзён. У бібліятэцы заводскага Палаца культуры аформлена вялікая літаратурная выстаўка, прысвечаная жыццю і творчасці Якуба Коласа. На ёй шырока прадстаўлены творы паэта, працы беларускіх літаратуразнаўцаў аб ім.

У Палацы культуры будзе праведзен агульназаводскі літаратурна-мастацкі вечар, прысвечаны паэту. Да яго рыхтуюцца ўдзельнікі заводскай мастацкай самадзейнасці. Запланаваны гутаркі і даклады аб жыцці і творчасці Якуба Коласа. Іх будуць праводзіць супрацоўнікі абласной бібліятэкі імя Ул. І. Леніна і бібліятэкі заводскага Палаца культуры.

В. СЯМЁНАЎ.

ШКОЛЫ ГРАМАДСКІХ ПРАФЕСІЙ

У Оршы многа аматараў мастацкай літаратуры. Яны не толькі чытаюць творы савецкіх і сусветных класікаў, але і прапагандуюць кнігу сярод насельніцтва. Нядаўна яны звярнуліся ў гарадскі аддзел культуры з просьбай арганізаваць вучобу прапагандыстаў і грамадскіх распаўсюджвальнікаў кніг.

Работнікі гарадскога аддзела вырашылі стварыць школы грамадскіх прафесій пры бібліятэках імя Пушкіна і імя Горкага. У школах пажадала займацца 60 юнакоў і дзяўчат. Гэта — рабочыя ільнокамбіната, завода швейных машын, фабрыкі індпашыву і іншых устаноў. Днямі ў школах пачнуцца заняткі. На працягу шасці месяцаў слухачы будуць вывучаць літаратуру, мастацтва, бібліятэчную справу.

Работнікі гарадскога аддзела культуры мяркуюць адкрыць грамадскую школу масавікоў-зацейнікаў.

У СЕКЦЫЯХ СП БССР

● На апошнім пасяджэнні паэтычнай секцыі СП БССР былі абмеркаваны першыя зборнікі маладых паэтаў Анатоля Вярцінскага і Генадзя Кляўко. Думкамі аб гэтых зборніках падзяліліся Я. Семяжон, Н. Гілевіч, П. Макаль, М. Аўрамчык, А. Яскевіч, А. Бялевіч, Р. Барадулін, А. Вялюгін, Ул. Нядзведскі.

● Пасля доўгага перапынку днямі сабралася секцыя дзіцячай літаратуры. Разглядаліся вершы Міколы Ганчарова і Віктара Шымука. У абмеркаванні прынялі ўдзел Э. Агняцвет, Р. Барадулін, Ул. Боган, А. Вольскі, Н. Гілевіч, П. Валкадаеў, Хв. Жычка, А. Зарыцкі, А. Махнач, М. Хведаровіч, С. Шушкевіч, І. Шклярэўскі і А. Якімовіч. Большасць прамоўцаў сур'ёзна крытыкавалі зборнікі маладых дзіцячых паэтаў, асабліва кнігу М. Ганчарова.

СЕМІНАР У КЛУБЕ

Мінскі абласны Дом народнай творчасці правёў дзесяцідзённы семінар культасветработнікаў, прысвечаны афармленню нагляднай агітацыі ў сельскіх і калгасных клубах. Ён адбыўся ў сельгасарцелі «Ленінскія дні» Бярэзінскага раёна.

Удзельнікі семінара аформілі нагляднай агітацыяй калгасны клуб. Мастакі-афармляльнікі раённых дамоў культуры абсталявалі тут рад стэндаў, вітрын, выставак.

«Мы камунізм будуем — нам пры камунізме жыць» — так называецца стэнд, які расказвае аб перспектыўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР. Абсталявана выстаўка, прысвечаная жыццю і рэвалюцыйнай дзейнасці Ул. І. Леніна, а таксама вітрыны «Нашы перадавікі», «Яны стрымалі слова» і многія іншыя.

(БЕЛТА).

ГЭТА АБУРАЛЬНА

ПІСЬМО Ў РЭДАКЦЫЮ

Пасля заканчэння Гродзенскага педагагічнага інстытута я стаў жыць і працаваць у гарадскім пасёлку Поразава. Як звычайна, першыя сувязі наладжваеш з бібліятэкай. І вось аднойчы я зайшоў сюды. На яе паліцах многа розных кніг. Але абурыў мяне адзін, здавалася б, нязначны, ды вельмі непрыемны факт. Я папарасіў у бібліятэцы падшыўкі газет «Чырвоная змена» і «Літаратура і мастацтва».

— У нас такіх газет няма, — адказвае мне бібліятэкар.

— А што, іх ужо ўзялі?..

— Такіх газет мы не выпісваем, — з алімпійскім спакоем кінула яна ў мой бок і пачала корпацца ў сваіх кнігах. Потым, убачыўшы маю незадаволенасць, яна ўсё ж параіла мне, што гэтыя газеты, магчыма, можна пачытаць у... раённым цэнтры Свіслач (там, бачыце, ёсць раённая бібліятэка!).

Нядаўна я пабываў у Свіслачы. Але і тут мяне напаткала горкае расчараванне. Замест падшыўкі «Ліма» і «Чырвонай змены» я атрымаў тое ж халоднае:

— Мы такіх газет не выпісваем.

— Як гэта не выпісваем? — ужо абурыўся я.

— А так, мы выпісваем дзесяткі іншых выданняў, і ў нас ёсць што чытаць і без гэтых газет.

Праз газету хачу сказаць работнікам Поразаўскай і Свіслацкай бібліятэк і ўсім да іх падобных. Дарагія таварышы, вы можаце выпісваць, колькі хочаце, розных выданняў, але і тое, што робіцца на культурным фронце нашай рэспублікі, чытачы павінны ведаць. А для гэтага вам абавязкова трэба выпісваць газету «Літаратура і мастацтва». Недаравальна ігнараваць і іншыя рэспубліканскія выданні.

Аляксей ДЗЕМІДОВІЧ,
член Гродзенскага абласнога літаратурнага аб'яднання.

ШЛЯХ У ВЯЛІКАЕ НАРОДНАЕ МАСТАЦТВА

Д. ЛУКАС,
заслужаны дзеяч мастацтва БССР

Багатая талентамі наша Радзіма. І з кожным годам усё больш і больш савецкіх людзей цягнецца да вялікай культуры. Асабліва гэта адчуваеш, калі прысутнічаеш на аглядах самадзейнага мастацтва ў сельскіх раёнах рэспублікі. Вось, напрыклад, адзін з глыбінных раёнаў Мінскай вобласці — Клецкі. А паглядзіце, якім сапраўдным народным святам з'явіўся раённы агляд мастацкай самадзейнасці!

На агляд папярэдне было рэкамендавана больш 120 разнастайных нумароў. На сцэне раённага Дома культуры выступалі харавыя і танцавальныя калектывы, самыя разнастайныя ансамблі, салісты-вакалісты, мастацкія чытальнікі. Гучалі песні прафесіянальных і самадзейных кампазітараў, цудоўныя народныя песні і танцы.

Вось выступае адзін з лепшых калектываў раёна народны хор калгаса «Зара». Маладыя галасы, яркія святочныя нацыянальныя касцюмы, разнастайны рэпертуар. Паўнюткая глядзельная зала Дома культуры пасля кожнай песні, якую выконваў гэты калектыў, выбухала гарачымі заслужанымі апладысментамі. Масавы зладжаны калектыў пад кіраўніцтвам вялікага аматара харавога народнага спявання Я. Абабуркі многа папрацаваў над рэпертуарам. Гучаць песні самадзейных кампазітараў П. Шыдлоўскага «Камунізма сонца ўсходзе», М. Шуміліна «Вясельная», народная песня «Мой міленькі захварэў» і інш.

Выступае харавы калектыў Клецкай раённай бальніцы. Нядаўна створаны ён, а ўжо ў яго рэпертуары такія сур'ёзныя творы, як «Бухенвальдскі набат» Мурадэлі, «У імя заўтрашняга дня» Новікава, «Ці хочуць рускія вайны» Калманоўскага. І тут жа ігравыя вясёлыя песні Новікава «Па лугу зялёнаму» і польская народная песня «Ішла дзяўчына па лясочку».

Вялікую і патрэбную справу робіць настаўніцкі калектыў Тучанскай школы. Тут пры параўнаўча невялікіх сілах вы пачуеце і хор, і вакальныя ансамблі, і сольныя выступленні. І ўсе гэтыя нумары падрыхтаваны з незвычайнай любоўю і разуменнем сутнасці выконваемых твораў.

Клецкі раён багаты і салістамі-вакалістамі. Варта адзначыць добрыя выканаўчыя дадзеныя салісткі — фельчара С. Усачовай, якая валодае цудоўным голасам і тонкім музычным пачуццём. Шкада толькі, што спявае яна старыя песні. Але ў гэтым вінавата не С. Усачова, а кіраўнікі самадзейнасці, якія своечасова не паклапаціліся аб рэпертуары для гэтай надзвычай здольнай спявачкі.

Несумненнымі музычнымі здольнасцямі валодае і А. Ільясевіч, хаця і яго рэпертуар таксама патрабуе замены.

З вакальных ансамбляў варта адзначыць дуэт Вянец і Захарчук, якія выконвалі надзвычай своеасаблівую і самабытную беларускую народную песню «Явар» з ярка выказаным пачуццём ансамбля, жаночы дуэт Навозаўскага сельскага клуба, які добра праспяваў песню «В ноябре на дворе». Цікава прагучала вакальнае трыо Сіняўскага Дома культуры.

Танцавальныя нумары менш шырока былі паказаны на аглядзе. Група раённага Дома культуры этнаграфічна правільна выканала польскі гуральскі танец (харэаграфічны дуэт) і масавую беларускую польку.

Праваднікамі мастацкага чытання з'яўляюцца выкладчыкі літаратуры і мовы ў школах. На аглядзе было выяўлена многа добрых выканаўцаў у гэтым жанры. Паказалі свае майстэрства А. Гардзей, Л Ждан, Аверкін, Я. Быткоўскі і іншыя.

Некаторыя юныя выканаўцы школьнага ўзросту выступілі па-за праграмай агляду. Асаблівай увагі заслугоўвае маленькая дзяўчынка З. Ермаловіч, якая, праўда, яшчэ зусім дзіцячым, але прыгожым галаском вельмі музычна праспявала беларускую народную песню «Кісель». Дзяўчынку варта было б накіраваць вучыцца ў Мінскую музычную школу-дзесяцігодку.

Мне хочацца больш падрабязна спыніцца на некаторых хібах, якія выявіліся на аглядзе. Калі гаварыць аб харавых калектывах, то іх агульны недахоп, — крыху не свабоднае і таму мала выразнае спяванне. Калектыў павінен жыць на сцэне ў тым творы, які ён выконвае. У большасці ж выпадкаў кіраўнікі хораў звяртаюць асноўную ўвагу толькі на чыстату інтанацый і гучнасць хору. А пра раскрыццё зместу песні ў нюансах часта забываюць. Майстэрства ж харавога выканання менавіта вызначаецца тонкай нюансіроўкай, умельствам найбольш ярка падаць як музычны, так і тэкставы змест.

Нават такі яркі калектыў, як хор калгаса «Зара», і той мае гэты недахоп. Тут, мне здаецца, на некалькі няправільных пазіцыях стаіць яго кіраўнік Я. Абабурка. На маю думку, яму варта браць прыклад з Беларускага дзяржаўнага народнага ансамбля песні і танца. Там жа не часта ўбачыш наперадзе хору дырыжора. У гэтым адрозненне народнага хору ад акадэмічнай капэлы.

Недастатковая выразнасць выканання з'яўляецца хваробай не толькі харавых калектываў. Большасць вакальных ансамбляў — дуэтаў, трыо, а таксама сольных выканаўцаў мае той жа недахоп. Гэта — недагляд кіраўнікоў раённага Дома культуры ды, відаць, і метадыстаў абласнога Дома народнай творчасці, якія своечасова не звярнулі ўвагі ўдзельнікаў самадзейнасці на неабходнасць **не проста спяваць,** а, у першую чаргу, **выконваць** твор.

Другі недахоп, які выявіўся на аглядзе, заключаецца ў адсутнасці ў многіх калектываў і салістаў пастаянных акампаніятараў-баяністаў. З-за таго, што акампанемент далучаецца да спявання толькі перад канцэртам, выканаўцы пяюць няўпэўнена, ды і акампаніятар таксама не можа адразу па-сапраўднаму ўвайсці ў ансамбль.

Не заўсёды правільна падбіраюць сабе рэпертуар выканаўцы-салісты, а работнікі раённага Дома культуры змірыліся з такім становішчам. Так, адна з салістак-вакалістак праспявала на аглядзе песню «Фіялкі», якая не лічыцца ўзорам для эстраднага рэпертуару. Голас у спявачкі не прыстасаваны да гэтага стылю. Каб яна выконвала якую-небудзь беларускую, рускую або сучасную савецкую песню, — усё інакш прагучала б у яе, а тут яна сама сябе пакарала. Гэта прыклад не адзінкавы.

Трывогу выклікаюць таксама абыякавыя адносіны да юных галасоў. Я маю на ўвазе выступленне на аглядзе шаснаццігадовай дзяўчыны С. Бушэнка. У гэтым узросце адбываецца фарміраванне будучага голасу. Дзяўчына пры такой ранняй эксплуатацыі сваіх вакальных дадзеных можа іх назаўсёды страціць. Удумлівы кіраўнік калектыву абавязан усё гэта растлумачыць юнай спявачцы, забараніўшы ёй сольныя выступленні да канчатковага станаўлення голасу.

На вялікі жаль, на аглядзе не было паказана ніводнага інструментальнага нумара. А пры жаданні можна было б знайсці і здольных баяністаў, і скрыпачоў, і цымбалістаў. Адсутнасць на аглядзе інструменталістаў з'яўляецца значнай хібай.

Адзначаныя недахопы ні ў якім разе не могуць закрэсліць агульнае добрае ўражанне ад раённага агляду лепшых самадзейных калектываў. Зробленыя заўвагі маюць на мэце памагчы маладым выканаўцам і іх кіраўнікам знайсці найбольш правільныя шляхі ў вялікае народнае мастацтва. Многа таленавітых выканаўцаў, многа таленавітых кіраўнікоў ёсць у Клецкім раёне. Зразумела, што пры такіх умовах, дадаючы яшчэ стараннюю працу, можна дамагчыся вялікіх творчых поспехаў.

Вясёлы Карандаш

Мал. Р. ГРАМЫКІ.

НАШЫ ГОСЦІ — НАШЫ ГОСЦІ

Спрадвеку Беларусь была краінай, дзе найчасцей за ўсё скрыжоўваліся дарогі вайны... Зямлю яе тапталі напалеонаўскія орды, па іх двойчы на памяці пакалення грукалі каваныя боты нямецкіх заваёўнікаў. Наш народ сустракаў няпрошаных прышэльцаў тым, што яны заслугоўвалі — гневам і помстай. Але наш народ і выключна гасцінны тады, калі на яго зямлі скрыжоўваюцца не ваенныя дарогі, а шляхі дружбы, прыязні. За апошнія гады наш родны Мінск усё часцей і часцей наведваюць жаданыя і заўсёды чаканыя госці — дзеячы культуры і мастацтва. Вось і зараз на сцэне нашага опернага тэатра выступае саліст амерыканскай «Метрапалітэн-опера» Джэром Хайнс у партыі Мефістофеля, а ў зале Дома афіцэраў з найвялікшым поспехам дае канцэрты амерыканскі хор і аркестр пад кіраўніцтвам Роберта Шоу. На цыркавым манежы выступаюць нашы блізкія суседзі і сябры з Польскай Народнай Рэспублікі.

Ад шчырага сэрца гаворым мы, беларусы: «Дзякуй вам, дарагія госці за тую асалоду, якую прыносіць нам ваша мастацтва! Калі ласка, як найчасцей наведвайцеся да нас!»

НА МАНЕЖЫ ЦЫРКА

Аднойчы, нешта каля года назад, у цягніку Масква—Берлін я пазнаёміўся з групаю рабочых. Гэта былі сябры з Польскай Народнай Рэспублікі. Яны вярталіся дадому з Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі нашай краіны.

Даведаўшыся, што я з Беларусі, адзін з іх, Станіслаў, весела сказаў:

— О, сусед, значыць! — і шырокім жэстам паказаў на сваё купэ. — Прошэм друга до нас!

Разгаварыліся.

— Як там жыве ваш Мінск?— спытаў Станіслаў. — Чулі мы: квітнее. І кажуць, прыгожы, як наша Варшава.

Я ўспомніў, што ў партфелі ў мяне ёсць экземпляр каляровага буклета «Мінск у ілюстрацыях». Разглядаючы яго, сябры самі называлі выдатныя мясціны беларускай сталіцы: «Вароты горада», «Дом урада», «Ленінскі праспект»... Якая прыгажосць!

Потым увагу іх прыцягнуў будынак з магутнай каланадай, увенчаны вялізным купалам.

— Цырк! — усклікнуў Станіслаў і спытаў: — А гэта праўда, што будынак вашага цырка лепшы ў Еўропе?

— Не ведаю, — адказаў я, — магчыма.

У сваю чаргу польскія сябры падарылі мне кнігу «Варшава». Адну з першых старонак яе ўпрыгожваў герб. На ім — Сірэна з узнятым мечам у правай руцэ і са шчытом, што прыкрывае сэрца, — у левай.

— Гэты меч, — сказаў, усміхаючыся, Станіслаў, — нікому не пагражае, а сэрца Сірэны, як і нашы сэрцы, заўсёды адкрытыя для добрых сяброў.

І вось яшчэ адна сустрэча з Сірэнаю... На гэты раз яна разам з эмблемай Мінскага дзяржаўнага цырка ўпрыгожвае праграму польскага цырка «Варшава». Калі бярэш у рукі лісток з назвамі нумароў і імёнамі выканаўцаў, калі глядзіш на знакі-сімвалы, што як бы змацоўваюць дружбу народаў-суседзяў, у душы нараджаецца тое добрае пачуццё, без якога, бадай, нельга атрымаць сапраўднага задавальнення ад якога б там ні было, хоць і самага цудоўнага паказу. Гэтае пачуццё спадарожнічае не толькі эстэтычнаму задавальненню, але і памагае разбірацца ў складанасцях і тонкасцях любога жанра мастацтва.

Цырк — мастацтва жыццярадаснае, яно «стракатае», як веснавы луг. Але цыркавыя праграмы бываюць розныя. Паглядзіш іншую і, на жаль, адзначаеш: аднастайна. А значыць, і бедна. Цырку ж праціпаказана і тое і другое.

Скажам адразу; праграма нашых сяброў вызначаецца якасцю, уласцівай сапраўднаму цырку, — жыццярадаснасцю, разнастайнасцю і высокім майстэрствам. «Букет» яе нумароў вялікі: тут ролікабежцы і акрабаты, гімнасты і веласіпедысты, жанглёры і жакеі, дрэсіраваныя ільвы, коні і нават... папугаі. Але гэтае мноства нумароў зусім не стамляе. Наадварот.

Аднак паспрабуем расказаць пра ўсё па парадку.

Пачынаецца пралог. Затым выступаюць ролікабежцы Зіна Грышкевіч і Хуберт Лянгжык. Працуюць яны на невялікім круглым п'едэстале. На першы погляд здаецца, што памеры яго павінны абмежаваць артыстаў у фігурнай яздзе. Але не! Нумар іх не толькі багаты найскладанейшымі практыкаваннямі фігурнага катання. Яны спалучаюць яго з танцам і элементамі партэрнай акрабатыкі. А тое, што Грышкевіч і Лянгжык працуюць на п'едэстале, толькі падкрэслівае іх выдатнае выканаўчае майстэрства.

Ролікабежцаў змяняе нумар «Жывыя статуі» ў выкананні Маеўскага, Лавіцкага і Акавінскага. Тут артысты дэманструюць не столькі акрабатычнае мастацтва, само па сабе прывабнае, колькі сваю фізічную дасканаласць. Гледзячы на маладых, дужых, спрытных людзей, міжволі прыгадваеш словы Льва Талстога, сказаныя ім Сулержыцкаму аб двух кірасірах, што крочылі ў нагу па панелі: «Да чаго прыгожыя! Рымляне старажытныя... Сілішча, прыгажосць,—ах, божа мой. Як гэта хораша, калі чалавек прыгожы, як хораша!»

Праграма нашых сяброў вызначаецца яшчэ і тым, што кожны яе нумар, няхай нават пабудаваны на даўно вядомых практыкаваннях ці труках, мае нешта «сваё», мае, калі можна так сказаць, «сваю» жывую душу. Возьмем, напрыклад, гімнастаў на турніках Барлей. Жывой душою гэтага нумара з'яўляецца эксцэнтрык. Не, я не хачу зменшыць вартасцей яго двух партнёраў. Яны працуюць на рэдкасць самааддана: інакш нельга — трукі вельмі складаныя і патрабуюць напружання ўсіх сіл выканаўцаў. Але эксцэнтрык проста непараўнальны! Ён усё «прабуе», і ўсё ў яго выходзіць так лёгка, спрытна і прыгожа, нібы яму памагае стан бязважкасці. Не працуе, а гуляе. Вам даводзілася калі-небудзь бачыць, каб чалавек, дакрануўшыся нагамі стойкі турніка, ляжаў на паветры? Не? А гэты ляжыць. Ляжыць і сам здзіўляецца, што такое магчыма. Гледачы, вядома, ведаюць, што за лёгкасцю, з якой выступае артыст, тоіцца вялікая праца, і ўзнагароджваюць яго дружнымі апладысментамі.

Таму, хто разумее старажытнае і тонкае мастацтва жангляжу, не могуць не спадабацца жанглёры Гарыс. І няхай іх нумар не блішчыць навізною, няхай усё тое, што яны робяць, ужо нам знаёма, справядлівасць патрабуе аддаць ім належнае: артысты працуюць у выдатным тэмпе. А гэта, між іншым, у жанглёраў магчыма толькі тады, калі яны па-майстэрску валодаюць сваім жанрам.

Цяжка ўявіць сабе праграму польскіх сяброў без пластычнага эцюда, які выконваюць артысты Аліцыя і Ева. Гэты нумар упрыгожвае яе найлепшым чынам.

Клоўны В. Кахманскі. А. Ураноўскі.

Як і ў нумары «Жывыя статуі», мы бачым шчаслівае спалучэнне віртуознага майстэрства і грацыёзнай маладосці. Аднак пластычны эцюд нічым іншым, апроч гэтага, не напамінае «Жывых статуй». Ён падкрэслена самастойны і таму глядзіцца з той жывой цікавасцю, якая можа быць выклікана толькі прыемнай нечаканасцю. А Ева і Аліцыя сапраўды выклікаюць гэтую цікавасць: яны вельмі пластычныя, грацыёзныя і разам з тым надзвычай упартыя, але ўпартасць іх не кідаецца ў вочы, а хутчэй згадваецца ў лёгкасці выканання яўна складанейшых практыкаванняў.

Упэўнена працуе Крысціна Тарлікоўская з дрэсіраванымі ільвамі: цары звяроў трымаюць сябе ў адносінах да яе зусім «па-джэнтльменску», яны ахвотна выконваюць яе волю і гэта гаворыць аб тым, што артыстка з'яўляецца выдатнай дрэсіроўшчыцай. Выдатна працуюць у Д. Нел-Енджаеўскай дрэсіраваныя арабскія коні. Артыстка Станкевіч паказвае «вучоных» галубоў і папугаяў. Выкарыстоўваючы прыродныя здольнасці птушак, яна дамагаецца здзіўляючых вынікаў. Асабліва шматзначны фінал нумара, калі артыстка разгортвае два дзяржаўныя сцягі — савецкі і польскі, а галубы дружна злятаюцца на іх дрэўкі.

Пластычны эцюд у выкананні сясцёр Аліцы і Евы.

Малюнкі Л. ЧУРКО.

У праграме мноства нумароў. У кароткім артыкуле цяжка і, бадай, немагчыма расказаць пра ўсё. Трэба думаць, нашы сябры не будуць у крыўдзе за тое, што тут не названы некаторыя нумары і імёны іх выканаўцаў, якія таксама заслугоўваюць добрага слова.

У перапынках паміж нумарамі ўвагу гледачоў займаюць клоуны А. Ураноўскі, Б. Дваракоўскі і В. Кахманскі. Кожны з іх па-свойму арыгінальны. Усе разам — здольнае трыо, якое можа і здзівіць і пасмяшыць. Асабліва таленавіты А. Ураноўскі. Ён усё—і акрабат, і танцор, і музыкант, і спявак. І толькі адно пажаданне — не трэба ў добрую работу дапускаць плоскіх жартаў, накшталт таго, калі адзін мяце бар'ер, а другі за ім пасыпае яго пілавіннем. Гэта ад бяздумнай гарэзлівасці, а не ад мастацтва.

Гаворачы аб праграме, я некалькі разоў паўтарыў слова маладосць. І нездарма. Цырк «Варшава» — цырк маладых. І гэта добра. Значыць, ён расце, развіваецца і ў недалёкім будучым, мы ў гэтым упэўнены, будзе дэманстраваць сваё выдатнае мастацтва з яшчэ большым поспехам і бляскам.

Калі пісалася гэтая рэцэнзія, перада мною ляжаў дарагі падарунак — кніга аб Варшаве, аб цудоўнай сталіцы Польскай Народнай Рэспублікі. Я глядзеў на Сірэну і прыгадваў словы Станіслава. Ён меў рацыю, мой сябра: сэрцы яго суайчыннікаў адкрыты для нас, савецкіх людзей. І яшчэ я думаў: добра, калі да нас прыязджаюць верныя сябры; добра, калі ўсхваляванае мастацтва іх родніць нашы душы і ўмацоўвае вузы той дружбы, якая жыватворчым сонцам зззяе над нашымі народамі.

Васіль ДАНІЛЕВІЧ.

НА ОПЕРНАЙ СЦЭНЕ

У Маскве, Ленінградзе, Рызе з поспехам прайшлі выступленні саліста нью-йоркскага тэатра «Метрапалітэн-опера» Джэрама Хайнса — аднаго з папулярных спевакоў Амерыкі. У яго разнастайным рэпертуары — складаныя оперныя партыі Базіліо («Севільскі цырульнік»), Мефістофеля («Фауст»), Барыса («Барыс Гадуноў») і іншыя, якія выконваюцца ім на той мове, на якой напісаны твор.

Зусім зразумелай з'явілася цікавасць, праяўленая мінчанамі да чарговага спектакля «Фауст», у якім нью-йоркскі саліст выконваў на сцэне нашага тэатра партыю Мэфістофеля.

У Джэрама Хайнса вельмі прыгожы і моцны голас. Выканаўчай манеры артыста ўласцівы ўзвышанасць, вялікая стрыманасць і эмацыянальная глыбіня.

Сцэнічнае ўвасабленне вобраза Мефістофеля ў Джэрама Хайнса даволі своеасаблівае, не падобнае на тыя вобразы, якія нам даводзілася бачыць нават у вельмі вядомых і папулярных выканаўцаў як айчынных, так і замежных. Але ў гэтай своеасаблівасці, насычанай надзвычайным унутраным перакананнем, жыццёвасцю і праўдзівасцю сцэнічных паводзін, маляўнічай скульптурнасцю поз, крыецца непаўторная прыгажосць і абаяльнасць вобраза. Дарэчы, над гэтым вобразам амерыканскі артыст працаваў з рускім рэжысёрам. Прыгожы голас і высокая вакальная культура разам з прадуманай трактоўкай партыі Мефістофеля забяспечылі госцю з Нью-Йорка вялікі поспех у гледача.

Д. Хайнс у ролі Мефістофеля.

Разам з амерыканскім артыстам выступілі беларускія спевакі Т. Шымко (Маргарыта), Р. Асіпенка (Зібель), П. Дружына (Марта), Р. Яўраеў (Вагнер), В. Ганчарэнка (Валянцін).

У гэтым жа спектаклі «Фауст» мы пазнаёміліся яшчэ з двума новымі выканаўцамі. Так, маладога Фауста спяваў наш госць з Латвіі—саліст Рыжскага тэатра оперы і балета Ян Забэр, уладальнік яркага і мілагучнага лірыка-драматычнага тэнара. На высокім прафесіянальным узроўні выканаў упершыню партыю старога доктара Фауста малады спявак беларускай оперы І. Шчацінін.

Поспеху спектакля ў значнай меры спрыяў аркестр тэатра пад кіраўніцтвам Т. Каламійцавай.

Г. ЮР'ЕЎ.

НА ЭСТРАДНАЙ ПЛЯЦОЎЦЫ

Праходзяць гады і цэлыя стагоддзі, а выдатная спадчына, пакінутая наступным пакаленням вялікімі музычнымі творцамі, не траціць сілы мастацкага ўздзеяння на чалавека, а па-ранейшаму хвалюе, захапляе, напаўняючы радасцю сэрца. Мы, сучаснікі, пры кожнай новай сустрэчы з творчасцю такіх геніяльных майстроў далёкага мінулага, як Бах і Моцарт, здзіўляемся не толькі іх вялікай таленавітасці, але і ўменню праўдзіва, глыбока і натхнёна раскрываць шматгранны свет чалавечага жыцця.

І вось на мінулым тыдні мінчане зноў сустрэліся (што бывае, на жаль, вельмі рэдка) з творамі вялікага мысліцеля і мастака І. С. Баха і аднаго з найярчэйшых прадстаўнікоў так званага «венскага класіцызму» Моцарта, а таксама іншых заходніх кампазітараў, якія жылі і працавалі ўжо ў нашым стагоддзі.

Хто ж з'явіўся непасрэдным выканаўцам і інтэрпрэтатарам багатых і вельмі складаных канцэртных праграм? Нашы госці — хор і камерны аркестр пад кіраўніцтвам Роберта Шоу (ЗША), якія прыехалі ў Савецкі Саюз на працяглыя гастролі і пасля Масквы пачалі сваю канцэртную паездку па краіне з беларускай сталіцы.

У сябе на радзіме Р. Шоу вядомы як выдатны хармайстар і дырыжор, вялікі знаўца харавога мастацтва. Створаны ім калектыў дасягнуў сапраўды фенаменальных поспехаў як у самой тэхніцы спеваў, даведзенай да выключнай дасканаласці, так і ў манеры выканання складаных манументальных палотнаў кампазітараў-класікаў. Кожны з трыццаці ўдзельнікаў амерыканскага хору — высокапрафесіянальны спявак, які пры выкананні твораў любой цяжкасці лёгка чытае ноты з ліста, строга прытрымліваючыся чысціні інтанацыі і ансамблевасці, і які можа, калі патрэбна, спець сольную партыю.

Творчыя магчымасці хору і аркестра пад кіраўніцтвам Р. Шоу — бязмежныя і вялікія. У гэтым мінчане пераканаліся, пачуўшы ў іх выкананні адзін з найцяжэйшых бахаўскіх твораў — Месу сі мінор («Высокая меса»). Вядома, што І. С. Баху як арганісту і настаўніку пеўчых царкоўных школ і ўвогуле як музыканту тых часоў даводзілася нямала пісаць культавай музыкі, твораў на рэлігійную тэматыку. Аднак у іх вялікі творца пазбягаў прыёмаў сухой царкоўнай схаластыкі і тупога дагматызму. Ён і ў царкоўных творах заўсёды адштурхоўваўся ад рэальнай рэчаіснасці, надаваў ім зямное гучанне, увасабляючы жыццёва-праўдзівыя вобразы, барацьбу чалавечых пачуццяў, горыч і радасць чалавечага быцця. Яркі прыклад гэтага—упершыню выкананая ў Мінску бахаўская меса. Хор і аркестр, якім дырыжыраваў Р. Шоу, паказаў сябе ў гэтым незвычайна складаным творы ўдумлівым мастаком і віртуозам харавога паліфанічнага спявання. Гэтаму творчаму калектыву аднолькава падуладны і суровая героіка, і пранікнёная лірыка, і вясёлы шчыры гумар. З зайздроснай лёгкасцю выконвае ён глыбока драматычныя эпізоды бахаўскага твора, поўныя вялікай жыццялюбнасці і душэўнага парывання, і тут жа раптам аддаецца светламу лірычнаму, роздуму, спакойна, з элегічным сумам аб нечым успамінае, расказвае.

Багатая музычная палітра хору. Размяшчэнне яго ўдзельнікаў на сцэне вельмі своеасаблівае і не зусім звычайнае. Яны спяваюць не групамі па асобных галасах, а ў разбіўку, у змешаным «мазаічным» парадку — басы з сапрана, тэнары з альтамі. Прычым размяшчэнне галасоў пры выкананні кожнага новага твора амаль увесь час мяняецца. Вось гэтым у многім і дасягаецца цікавае і разнастайнае маляўнічае гучанне ў хоры, якое нагадвае хутчэй гучанне аргана. Апрача таго, такая манера расстаноўкі харыстаў сведчыць аб іх высокіх вакальных навыках, аб той сапраўднай адказнасці, якую адчувае на адкрытай эстрадзе кожны са спевакоў, спадзеючыся ў першаю чаргу на свае асабістыя сілы і адначасова памятаючы аб сваіх партнёрах і творчым калектыве ў цэлым.

Злітнасць галасоў, інтанацыйная чысціня спявання, тонкае пранікненне ў змест музыкі, — усе гэтыя лепшыя якасці сапраўдных майстроў вакальнага мастацтва адчулі мінчане і на паказе другой праграмы нашых гасцей, куды ўвайшлі творы кампазітараў самых розных часоў, напрамкаў і стыляў. Тут прагучалі і глыбакадумны ўрачыстага характару харальны твор Баха, і трохчасткавая жыццярадасная, па-ранейшаму свежая па сваёй музыцы, кантата Моцарта, тут мы пачулі па-філасофску складаны хор «Мір на зямлі» Шонберга і лаканічныя па форме, вельмі выразныя па мелодыцы тры акапэльныя хоры Равэля. З вялікім поспехам выканалі госці на другім канцэрце і творы нацыянальных кампазітараў Нормана Джойо і Чарльза Айвэ, сцэну з оперы Д. Гершвіна «Поргі і Бес», а таксама некалькі негрыцянскіх народных мелодый (спірычуэлз). Пасля кожнага нумара ў зале выбухалі бурныя апладысменты — слухачы дзякавалі гасцям за іх высокую тэхнічную падрыхтаванасць, за натхнёнае, сапраўды дэмакратычнае мастацтва, зразумелае на ўсіх кантынентах зямлі, на ўсіх мовах і гаворках.

Музыка не ведае межаў, яна пранікае сюды, даходзіць да сэрца кожнага чалавека, яна збліжае народы і ўстанаўлівае цесныя кантакты са слухачамі любой краіны, любой дзяржавы, аб чым сведчаць і канцэрты нашых гасцей з далёкай Амерыкі.

Г. ЗАГАРОДНІ.

Бетховенскі вечар — так называў канцэрт, што адбыўся ў мінулую нядзелю ў акруговым Доме афіцэраў. Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам Ю. Нікалаеўскага (Масква) выканаў творы вялікага Бетховена — уверцюру «Эгмант», Сёмую сімфонію і Пяты фартэпіянны канцэрт. У якасці саліста з поспехам выступіў малады нямецкі піяніст Гюнтэр Коотц (ГДР).

На здымку: дырыжор Ю. Нікалаеўскі (злева) гутарыць з Г. Коотцам.

Фота Ул. Крука.

У ЧАРГОВЫХ НУМАРАХ ЧАСОПІСАЎ

«ПОЛЫМЯ»

Адкрываецца нумар вялікай нізкай вершаў Аркадзя Куляшова. Змяшчаюцца таксама вершы Сяргея Дзяргая, Еўдакіі Лось, Юрася Свіркі і Ігара Шклярэўскага.

Часопіс друкуе працяг рамана Піліпа Пестрака «Серадзібор».

У раздзеле нарысаў змешчаны «Белазёрскі дзённік» Уладзіміра Дадзіёмава.

Да 80-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа друкуецца працяг кнігі Максіма Лужаніна «Колас расказвае пра сябе».

Пад рубрыкай «Літаратуразнаўства і крытыка» з новым артыкулам пра творчасць Я. Купалы выступае Р. Бярозкін. Паэзію Пімена Панчанкі разглядае В. Гапава.

Бібліяграфічны раздзел часопіса прадстаўлены артыкуламі Д. Фактаровіча і Ул. Карабана, кароткімі рэцэнзіямі на новыя кнігі.

«МАЛАДОСЦЬ»

У 10 нумары часопіса багата прадстаўлена паэзія: змешчаны падборкі вершаў А. Грачанікава, Р. Барадуліна, М. Маляўкі. Якубу Коласу прысвяцілі вершы Н. Гілевіч і Р. Тармола.

Друкуецца заканчэнне рамана І. Навуменкі «Сасна пры дарозе». З празаічных твораў змешчаны таксама апавяданні А. Асіпенкі і А. Кудраўца.

Пад рубрыкай «Да 80-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа» часопіс публікуе, апрача вершаў, успаміны І. Барашкі, М. Хведаровіча, Э. Агняцвет.

Як і ў ранейшых нумарах, у часопісе ёсць рубрыка «На арбіту камунізма», пад якой змешчаны— артыкул Б. Паўлёнка аб поспехах савецкага народа ў будаўніцтве камунізма, запіскі А. Салаўёва, у якіх расказваецца аб буднях брыгады камуністычнай працы Віцебскага дывановага камбіната і рэпартаж В. Карамазава з Крычаўскага цэментна-шыфернага камбіната.

У раздзеле «Гары, камсамольскі аганёк!» чытач знойдзе артыкул Ул. Нядзведскага «Ад сэрца да сэрца».

У кастрычніцкай кніжцы часопіса рэцэнзуецца зборнік дакументаў і матэрыялаў «За перамогу камуністычнай працы», выдадзены Акадэміяй навук БССР. Пра сённяшні дзень балгарскай літаратуры расказвае ў сваім артыкуле Г. Вылчаў.

Ёсць у нумары і аддзел гумару і сатыры.

«БЕЛАРУСЬ»

Кастрычніцкі нумар часопіса адкрываецца артыкулам Г. Папова, які прысвечаны гераічным будням народа — будаўніка камунізма.

Публікуюцца працяг аповесці М. Ваданосава «Растрывожаны лес», а таксама ўрывак з аповесці С. Александровіча «Ад роднае зямлі...» і «Нявыдуманыя апавяданні» З. Азгура.

Паэзія ў нумары прадстаўлена вершамі А. Бялевіча, М. Хведаровіча, М. Матэвушава, С. Кацубы. Друкуюцца неапублікаваныя вершы Якуба Коласа.

У раздзеле «Новыя кнігі» часопіс змяшчае рэцэнзіі А. Макарэвіча, А. Есакова, Я. Герцовіча, А. Алехіна.

Розным пытанням гаспадарчага і культурнага жыцця рэспублікі прысвечаны матэрыялы Б. Бур'яна, П. Прыходзькі, Э. Карпачова, П. Пруднікава, Я. Рамановіча, Б. Усцінава і інш.

«БЯРОЗКА»

Тэматычнай і жанравай разнастайнасцю вызначаецца кастрычніцкі нумар дзіцячага часопіса «Бярозка». Тут і апавяданні, і нарысы, і вершы, і нататкі аб піянерскім жыцці, і кароткія рэцэнзіі на новыя дзіцячыя кнігі.

З мастацкіх твораў у часопісе змяшчаюцца апавяданні П. Ткачова, М. Гілевіча, М. Паслядовіча, А. Асіпенкі, вершы П. Прыходзькі, Ул. Паўлава, А. Вярцінскага, Р. Хацкевіча, П. Пранузы, А. Дзяружынскага і В. Зуёнка. Друкуецца таксама ўрывак з паэмы М. Машары «Мая калгасная сям'я».

З нарысамі на выхаваўчыя тэмы выступаюць Г. Пустаход, П. Беразняк, А. Пятровіч, П. Ігогнін.

Нумар цікава, з добрым мастацкім густам афармлены.

ДЛЯ СЕЛЬСКАЙ МОЛАДЗІ

Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача наладзіў выязныя спектаклі для моладзі і школьнікаў раёнаў рэспублікі. Студэнтам сельскагаспадарчага тэхнікума, што знаходзіцца ў вёсцы Наваполлі Мінскага раёна, быў паказан спектакль па п'есе А. Успенскага «Дзяўчына з вяснушкамі». Вучням гарадскога пасёлка Рудзенск тэатр паказаў «Зайку-зазнайку» С. Міхалкова. Моладзь Салігорска ў сваім Доме культуры прагледзела спектакль па п'есе І. Шамякіна «Не верце цішыні». Тэатр наведаў таксама торфапрадпрыемства «Усяж» і раённы цэнтр Смалявічы, пасёлак Ракаў і інш.

У ІМЯ БУДУЧЫНІ

ЛЯ ПАЛІЦЫ перакладаў

Знаёмыя шчыра здзіўляюцца, што Кшыштаф Ланцут, якога з радасцю прынялі б лепшыя варшаўскія клінікі, практыкуе ў гэтым глухім мястэчку.

Так, сапраўды, «Тэатр Варшаўскі», спакойнае жыццё і навуковая кар'ера недзе бясконца далёка ад яго. Тут жа — бяссонныя начныя паездкі па вёсках у мароз і завіруху, нечаканыя выклікі і нават варожасць. Ён не тутэйшы, ён «не ведае мясцовых людзей і іх нораваў». Але ж, мусіць, не ў гэтым прычына. Ксёндз Бялевіч — таксама «не тутэйшы», аднак ён, — куды больш паважаная асоба, хоць паратунку ад хвароб і смерці шукаюць не ў Бялевіча, а ў яго, Ланцута...

Дарэчы, шукаюць не толькі паратунку ад хвароб. Стары селянін Вярамюк, злёгку пашкодзіўшы нагу, сімулюе інваліднасць: каб сына не забралі ў войска, каб «не загінула зямля» — уласная сядзіба. І калі Ланцут, жадаючы працвярэзіць сімулянта, кажа: «Прыйдзецца ампутаваць нагу. Падобна на гангрэну», Вярамюк раўнадушна кажа:

— Ампутаваць, дык ампутаваць, гэта значыць адрэзаць, га? Ну што ж, няхай будзе па-вашаму. А тады вы мяне ў інваліды запішаце?

Туберкулёзная кухарка кааператыўнай сталовай адмаўляецца лячыцца, ставячы пад небяспеку ўласную дачку і іншых людзей. Дзяўчына, што нарадзіла «байструка» і задушыла яго, патрабуе даведку аб тым, што дзіця памерла сваёй смерцю. Складаныя перыпетыі жыцця, бясконцыя клопаты...

Ланцут пакуль што і сам да канца не разумее, што ж утрымлівае яго тут, у гэтай глухой вёсцы глухога павета. Ва ўсякім разе гэта не проста даніна абавязку, як сцвярджае ксёндз Бялевіч. Гэта нешта большае.

Доктар Ланцут — цэнтральны герой аповесці польскага пісьменніка Аляксандра Мінкоўскага «Ніколі ў жыцці». Падзеі і вобразы ў творы падаюцца праз прызму яго ўспрыняццяў. Пісьменнік карыстаецца такой формай вельмі ўдала.

Зусім натуральна выглядаюць у аповесці тыя вострыя калізіі, якімі яна насычана. Нават такія эпізоды, як трызненне стомленага доктара і яго размовы з шахматнымі фігурамі не парушаюць кампазіцыйнай стройнасці твора, а дапамагаюць раскрыццю падзей і характараў герояў аповесці. Праўда, крыху схематычнымі аказаліся вобразы калегі Ланцута — доктара Длускага і адной з цэнтральных гераінь твора Клары Вечарковай. Але затое ксёндз Бялевіч — вобраз настолькі рэльефны, што яго бачыш і запамінаеш.

Палеміка Ланцута і Бялевіча пададзена ў выглядзе «сяброўскай» размовы за бутэлькай віна. Спакваля ўгаварваючы Ланцута выехаць з вёскі, ксёндз гаворыць аб сабе: «Я вырас у вялікім горадзе і часам сумую па ярка асветленых вуліцах. Але... я асвоіўся з думкай, што гэта для мяне самае падыходзячае месца».

Ксёндз не пакідае вёскі. Але кіруецца ён у гэтым прама працілеглымі матывамі, чым Ланцут. Ён цынічна прызнае, што «змагаецца за ўладу над гэтымі людзьмі». Ён не выкрывае знахара, а з той «шчырасцю» кажа, што сам ён прадае «людзям такі ж самы тавар, толькі лепшага гатунку».

Па езуіцку пахваліўшы Ланцута («Я гатоў пайсці ў заклад, што Юда ў вашай душы заўсёды абуджаў пагарду»), ксёндз у пропаведзі абвінавачвае доктара ў тым, што ён нібыта выгарадзіў дзяўчыну, якая забіла сваё дзіця. А між тым іменна Бялевіч схіляў да гэтага доктара.

Паступова Ланцут разумее, што ўтрымлівае яго тут, у далёкай вёсачцы. Гэта таксама «барацьба за ўладу», за ўладу святла над цемрай, якую нясуць розныя бялевічы, за лепшае жыццё «людзей, да якіх ён прыйшоў, каб дапамагаць ім, вучыць іх, вучыцца ў іх самому... і разам з імі шукаць дарогу да лепшага будучага». Праз ваганні і складаныя перыпетыі ідзе Ланцут да ўсведамлення гэтага, ідзе, каб ніколі ў жыцці не схлусіць, не пайсці на кампраміс з сумленнем.

Пісьменнік пераканаўча паказвае, як перавыхоўваюцца і іншыя персанажы аповесці.

Сакратар павятовага камітэта Зэльман гаворыць Ланцуту: «Тут цяжка. Але як-небудзь справімся, так, доктар?»

І Ланцут, і Зэльман, і ўсе, хто ідзе за імі, перамагаюць. У вёсцы пачынаецца будаўніцтва завода Бялевіча і бялевічаў чакае немінучы канец...

Наш чытач з цікавасцю сустрэне апавяданне аб барацьбе братняга народа за новае жыццё. Гэтая барацьба нялёгкая, але перамога ў ёй вызначана. Яна на баку будаўнікоў новай Польшчы.

Б. ФІРШТЭЙН.

А. Мінкоўскі «Ніколі ў жыцці». Аповесць. Пераклад з польскай мовы К. Паўтаржыцкага. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск, 1962.

Штрых за штрыхам...

Штрых за штрыхам... І вось на вялікім аркушы — партрэт старога.

Студэнтка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Яўгенія Осіпава яшчэ не закончыла партрэт, але працуе яна натхнёна.

Фота Ул. КРУКА.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.